IMPACTUL MEDICAL AL CREDINŢELOR ŞI PRACTICILOR RELIGIOASE

Prof. Dr. Eduard Bild
Universitatea de Medicină şi Farmacie „Gr. T. Popa”, Iaşi

Anima humana naturaliter christiana

Influenţele religioase din lumea modernă asupra persoanei sunt cunoscute destul de fragmentar. Până în momentul apariţiei bolii, persoana gândeşte rar sau deloc asupra semnificaţiei vieţii sale şi credinţei spirituale. În prezenţa unei boli grave, omul se simte vulnerabil şi nu ştie ce-i rezervă viitorul, are nevoie de consolare, de mângâiere şi de speranţă; toate acestea îi pot fi aduse prin credinţa sa religioasă.

Secularizarea a dus la răspândirea unei atitudini scientiste, după care ştiinţa (medicală) este superioară religiei.

Prin ateism se fundamentează spiritul scientist, raţionalismul, evoluţionismul şi cel mai consecvent – materialismul.

Una din cele mai înfricoşătoare aserţiuni materialiste a fost cea după care totul se sfârşeşte implacabil o dată cu moartea fizică.

Agnosticii sunt incapabili să cunoască faptul că Dumnezeu există. Din nefericire, contextele sociale actuale favorizează crizele existenţiale şi spirituale ale persoanei.

Autonomia persoanei se referă la capacitatea umană de independenţă şi autodeterminare. Pe aceasta se bazează şi etica contemporană a îngrijirii sănătăţii, etică ale cărei principii se referă la: binefacere, refuzul răului, dreptate şi, după unii autori, se adaugă şi utilitatea şi autodezvoltarea.

Autonomia a evoluat de la paternalismul medical spre drepturile pacientului pentru consimţământ sau refuz informat al terapiei şi confidenţialitate.

Există două modele filozofice privind înţelesul acestora: J. Kant crede că autonomia trebuie să fie guvernată de o alegere raţională, şi nu de dorinţe oarbe, în timp ce J.S. Mills consideră că persoana are dreptul la autodeterminare, dar şi la „autonomie consumistă” bazată pe sistemul social. Pe aceste modele raţionaliste se bazează evoluţia actuală a eticii medicale care

a evoluat spre decizia „end of life” şi cererile de PAS (Physician Assisted Suicide).

Astăzi, medicii au oportunitatea şi obligaţia de a studia credinţele religioase şi de a ţine cont de cea a pacienţilor, indiferent de grupul religios din care face parte.

Religia este definită în moduri diferite: credinţa într-o forţă supranaturală sau divină, care are putere asupra universului şi impune veneraţie sau supunere; un sistem de credinţe; un cod de etică sau filozofie; urmărirea conştientă a oricărui scop pe care persoana îl consideră suprem (cf. R. Murray, J. Zetner).

Totuşi, în fiecare om există o multitudine de semnificaţii care desfid orice definiţie şi care ţin de inspiraţie, respect, admiraţie şi teamă.

În concepţia etică fundamentală şi universală, definită de Albert Schweitzer, fiinţa este caracterizată prin respectul pentru viaţă („Reverence for life”), dar viaţa este legată ea însăşi inexorabil de moarte.

În faţa crizei existenţiale provocate de diagnosticul unei boli grave, uneori, încă incurabilă, apar probleme majore, atât pentru pacient şi familie, cât şi pentru cei chemaţi să-i îngrijească din punct de vedere biologic, psiho-social şi spiritual.

Incurabil nu înseamnă netratabil, prelungirea vieţii fiind posibilă uneori pe o durată deosebit de lungă cu mijloacele actuale.

Un model conceptual al naturii umane cuprinde trei niveluri concentrice: nivelul exterior biologic, organo-funcţional şi al simţurilor, nivelul intermediar psiho-social şi cel al conştiinţei proprii.

Pentru fiecare dintre noi, realitatea primară este conştiinţa noastră. Pentru Sir Charles Sherrington, ca şi pentru J.C. Eccles, laureaţi ai premiului Nobel, „singura realitate este sufletul omenesc”. Conştiinţa noastră cuprinde voinţa, intelectul emoţiilor şi spiritul moral. Nucleul central este constituit din spirit, care, pentru creştin este conştiinţa lui Dumnezeu receptată prin intelect, emoţii, voinţă şi spirit moral.

Ca o profesiune de credinţă, J.C. Eccles încheie una dintre prelegerile sale: „Eu cred că în existenţa mea este un mister fundamental, mister care transcende orice explicaţie biologică a dezvoltării corpului meu, inclusiv a creierului. Şi după cum nu sunt în stare să dau o explicaţie ştiinţifică originii mele, tot astfel nu pot să cred că un dar atât de minunat cum este o existenţă conştientă nu are viitor, nu are posibilitatea unei existenţe viitoare în alte condiţii inimaginabile”.

Pentru medicul creştin, natura este privită ca o creaţie a lui Dumnezeu, ea trebuie respectată; oamenii sunt o parte a naturii cu care trebuie să trăim în

armonie şi echilibru – moartea este cuprinsă în ritmul natural şi trebuie acceptată cu înţelegere de om.

Viaţa, sănătatea şi toate activităţile temporale sunt, de fapt, subordonate unor scopuri spirituale. În mentalitatea Bisericii privind lumea modernă, credinţa aruncă o nouă lumină asupra fiecărei manifestări a proiectului lui Dumnezeu pentru dăruirea totală a omului şi astfel conduce mintea la soluţii care sunt în întregime omeneşti. Documentele Bisericii stau la baza activităţii umane (cf. *Donum vitae*).

Tendinţele medicale oscilează între un optimism medico-moral: prezervarea vieţii cu toate mijloacele şi un pesimism medico-moral care ucide activ, când consideră că viaţa devine disfuncţională, împovărătoare, plictisitoare şi inutilă.

Chiar dacă credinţele personale sunt limitate sau chiar absente, multe grupări etnice se definesc ca grupări religioase, având concepţii particulare în privinţa naşterii, căsătoriei sau morţii.

Este important de a ţine cont de variaţiile religioase privind atitudinea în faţa unei boli grave, în fază terminală, apărând probleme individuale privind tratamentul bolii în sine, al durerii în perspectiva morţii. Frica de moarte este generată cultural şi începe prin a fi o frică de morţi în sine.

Discernerea nevoilor spirituale pentru fiecare pacient este o sarcină dificilă.

Religiozitatea individuală este percepută ca o credinţă–comportament care exprimă sensul relaţiei cu dimensiunea spirituală sau cu ceva mai mare decât sinele.

Spiritualitatea nu este egală cu religiozitatea; spiritualitatea, în sens comun, are o corelaţie pozitivă cu starea extrinsecă de bine. Orientarea intrinsecă a persoanei legată de religiozitate este asociată cu caracteristici psihologice sănătoase.

Orientarea extrinsecă se asociază cu niveluri ridicate de anxietate şi depresie în caz de boală. Suferinţa spirituală duce la o angoasă interpersonală şi intrapsihică, la care se adaugă lipsa de capacitate conştientă a sistemului personal de înţelegere a vieţii şi a morţii.

Trecutul, pentru pacient, poate însemna sentimente de vinovăţie, prezentul, suferinţa, iar viitorul, speranţa de vindecare, de reconciliere şi, pentru unii, speranţa în credinţa privind viaţa după moarte.

Se impun, pentru cei care îngrijesc bolnavi, o serie de necesităţi spirituale privind conduita de viaţă personală, controlul emoţiilor personale, având curajul de a da faţă cu acestea; deseori, acest lucru nu este posibil decât prin credinţă, susţinută de generozitatea iubirii (*the self-gift of agape*).

În biopatografia bolnavului de cancer apar stresuri neurogene la care se adaugă mecanismele de apărare ale egoului de negare şi represie. Psihicul său se fereşte de lucidităţi traumatizante, chiar dacă rezultatul tardiv este fatal prin întârzierea diagnosticului.

Boala este o criză situaţională definită ca o situaţie tranzitorie care necesită reorganizarea structurii şi comportamentului propriu.

Problema adevărului asupra stării de boală a impus comunicarea reciprocă şi liberă, 80-90% dintre bolnavi dorind să ştie adevărul.

Problema este însă ce semnificaţie are boala pentru pacient: autoblamare, sau proiecţia acesteia asupra mediului familial şi social şi depinde mult de valoarea simbolică atribuită organului bolnav.

Reacţia poate fi însă indiferentă sau nevrotică sau de angajare sau de totală pasivitate. Evoluţia stadială pleacă de la revoltă spre o atitudine de acceptare şi adaptare.

Acelaşi lucru este valabil şi pentru medici care, în majoritatea cazurilor, sunt îngroziţi de acest diagnostic, considerându-l o fatalitate.

Medicul, ca pacient, are tendinţa de a se neglija, nu judecă corect propria boală, nu este cooperant, îşi permite sugestii şi recurge la medicina alternativă.

În fond, sunt două mari probleme: care este reacţia psihologică individuală în faţa morţii? Ce ajutor poate fi acordat pentru a o întâmpina cu demnitate?

Aspectele psihologice ale pacientului individual sunt incluse în prezent în noţiunea de „distress" care se defineşte ca o experienţă neplăcută de natură emoţională, psihologică, socială, spirituală care interferează cu capacitatea de a accepta boala şi tratamentul (Webster's New Revised Ed. 1994). El se extinde continuu, de la sentimente normale până la modificări severe psihopatologice.

Distress în limite normale	**Distress sever**
Frică	Depresie (uneori larvată)
Îngrijorare	Anxietate
Tristeţe	Izolare familială
	Criză spirituală

Simptomele sunt legate de structura personalităţii:
– tipul hiperactiv competitiv;
– tipul pasiv;
– tipul ambivalent;
– tipul instabil.

Simptomele psiho-vegetative pot fi:

– tulburări psihosomatice vegetative funcţionale:
  – tulburări de somn;
  – tulburări de apetit;
  – pseudoangor;
– tulburări psihopatologice propriu-zise:
  – de tip depresiv;
  – de tip hipohondriac – ambivalenţa şi agresivitatea;
– tulburări somatice obiectivabile:
  – hipertensiune arterială labilă, tulburări de ritm;
  – hiperaciditate gastrică.

Aceste modificări trebuie recunoscute, monitorizate, documentate şi tratate prompt în toate stadiile bolii.

În procesul de comunicare apar numeroase probleme prohibitive legate de limbaj, cultură, educaţie. Cele trei faze ale relaţiei medic-pacient au fost schematizate de M. Balint.

	Pacient	**Medic**	**Proces intuitiv**
I. Faza apelului uman	vă caut	sunt aici	Necontrolat
II. Faza de obiectivare	trebuie să ştie	este un caz clinic (obiect)	diagnosticul şi terapia precise în funcţie de organ
III. Faza de personalizare	mă înţelege, mă va ajuta	suferă, pot să-l ajut, este pacientul meu	diagnostic şi tratament holist cu afectivitate controlată şi integrală

În procesul de îngrijire, prezenţa clericului este deosebit de importantă în echipa de tratament şi decizie. Este documentat că mai mult de 85% din pacienţi utilizează rugăciunea şi credinţele şi practicile religioase pentru a putea convieţui cu boala.

Bolnavii acordă o valoare deosebită serviciilor şi vizitelor pastorale, mai mult decât avocaţilor personali şi asistentelor sociale.

Există totuşi riscul ca „preotul să fie un membru marginal şi un ţap ispăşitor". Trebuie depăşit stereotipul mintal uzual: cleric = funeralii = moarte.

Clericul trebuie să aibă abilitatea:

– de a înţelege problemele spirituale şi existenţiale ale pacientului în termenii relaţiei personale proprii şi înţelegerea lui Dumnezeu;

– să caute prin dialog să discearnă nevoile spirituale, iar când este necesar, să ofere sfaturi pastorale şi sacramente bolnavului, familiei, medicilor şi instituţiei;

– să fie alături de cei ce se apropie de suferinţă şi moarte;

– să fie alături de cei care sunt subiectul unor dispute etice privind decizia terapeutică.

Fazele astfel clasificate ale distressului reprezintă faţete ale procesului de îngrijire (*nursing*):

– de identificare a nevoilor prin observaţie, cunoaştere şi comunicare;

– de administrare a nevoilor prin intervenţia activă;

– de evaluare şi validare a eficacităţii intervenţiei acordate.

Pentru aprecierea nivelului distressului în SUA, se utilizează o scară numerică de la 1 la 10, asemănătoare cu cea pentru măsurarea durerii. Ea cuprinde mai multe serii de probleme:

Probleme fizice	**Probleme practice**	**Probleme familiale**	**Probleme emoţionale**	**Probleme spiritual/ religioase**
– durere; – greaţă; – oboseală; – tulburări de somn; – tulburări digestive; – tulburări urinare; – tulburări cutanate; – tulburări de respiraţie; – tulburări neurologice; – febră	– locuinţă; – asigurare: – de muncă; – de transport;	– partener; – copii;	– frică; – anxietate; – depresiune; – nervozitate;	– legate de Dumnezeu; – pierderea credinţei

Scoruri de peste 5 indică un nivel de distress semnificativ, care impune tratament direcţionat, specializat în funcţie de diagnostic (5).

Cele mai importante diagnostice întâlnite în practică sunt:

– depresiune majoră;

– delir (encefalopatie);
– tulburări de comportament;
– tulburări de personalitate;
– demenţă;
– abuz de medicamente.

În privinţa problemelor care impun evaluarea pastorală şi servicii pastorale corespunzătoare, s-au identificat următoarele probleme:
– tristeţe;
– probleme privind moartea/viaţa după moarte;
– sistem de credinţă conflictual, cu probleme;
– pierderea credinţei;
– probleme privind scopul şi înţelesul vieţii;
– probleme privind relaţia cu dumnezeirea;
– izolarea de comunitatea religioasă;
– vinovăţia;
– lipsa de speranţă;
– conflict între credinţele religioase şi tratamentul recomandat;
– nevoi rituale.

Este deosebit de importantă cunoaşterea religiei de care aparţine bolnavul, a ansamblului de credinţe şi dogme proprii, a relaţiilor acestora cu cerinţele îngrijirii bolnavilor de către medicina actuală.

1. Creştinismul

Deşi creştinismul s-a divizat în 1054 d.C. în Biserica Ortodoxă şi Biserica Romano-Catolică, iar Reforma protestantă a dus la altă divizare, în mediile medico-sanitare se consideră creştini, indiferent de apartenenţă, cei care au credinţa de bază după care Isus Cristos este Fiul lui Dumnezeu; viaţa sa este înregistrată în Noul Testament.

Simbolul creştinismului este crucea, care simbolizează învierea din morţi a Mântuitorului, înălţarea la Tatăl şi care acordă sprijinul său celor care-l urmează.

Pentru creştini, Crăciunul este naşterea lui Cristos, postul Paştelui o perioadă de penitenţă şi autoexaminare ce precede Vinerea Mare, iar Paştele, ziua învierii lui Isus Cristos.

Credincioşii celor două Biserici cred că Isus a fost Dumnezeu şi Om în acelaşi timp, că păcatul originar poate fi iertat datorită jertfei lui Isus Cristos.

Cred în Sfânta Treime: Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt.

Biserica Romano-Catolică. Este o religie bazată pe demnitatea şi responsabilitatea omului ca fiinţă socială, intelectuală şi spirituală făcută după imaginea lui Dumnezeu. Dumnezeu l-a trimis Fiul său să fondeze Biserica; Isus a ales apostolii să predice învăţătura sa, l-a numit pe sfântul Petru drept cap al Bisericii care să prezerve unitatea acesteia, misiunea sa continuând în prezent prin Sanctitatea sa Papa. Cele şapte sacramente sunt rituri care îi ajută pe creştini să urmeze exemplul lui Cristos. Sacramentele acordate o dată în viaţă sunt Botezul, Mirul şi Preoţia. Sacramentele care se repetă sunt Spovada, Euharistia, Căsătoria şi Ungerea bolnavilor. În fiecare duminică, la sfânta Liturghie, creştinii intră în comuniune cu Dumnezeu. Ungerea bolnavilor simbolizează iubirea lui Cristos şi credinţa în comuniunea creştină care aduce întărire spirituală celor bolnavi.

Catolicii cred că suferinţa este o parte integrantă a vieţii şi are o valoare deosebită pentru mântuire. Se opun avortului şi eutanasiei, precum şi manipulărilor genetice. Permit donarea sau transplantarea de organe, dacă beneficiul pentru primitor este proporţional cu leziunea donatorului. În spital, romano-catolicii ascultă sfânta Liturghie şi primesc Euharistia la pat. Simbolurile care îi ajută sunt: cartea de rugăciune, apa sfinţită, statuia sfintei Fecioare, rozariul, crucifixul, candela.

Botezarea copiilor este obligatorie, chiar şi a fătului avortat, dacă nu este clinic decedat. Acest botez poate fi făcut în caz de forţă majoră şi de către orice creştin. Se impune postul şi abstinenţa de la carne în Miercurea Cenuşii şi Vinerea Mare. Nu există conflict între Biserică şi medicină.

Biserica Ortodoxă Greacă. Nu există conflict între Biserică şi medicină. Există deosebiri mici faţă de Biserica Romano-Catolică. Botezul se face prin triplă imersie în primele 40 de zile. Spovada şi Împărtăşania se acordă şi ca ultim rit. Se opune avortului şi eutanasiei. Postul de la carne şi produse din lapte, ouă este obligatoriu miercuri, vineri, în postul Paştelui şi înaintea Crăciunului. Postul nu este necesar când persoana este bolnavă. Simbolurile care ajută bolnavii sunt icoanele care reprezintă pe Isus Cristos, sfânta Maria sau ceilalţi sfinţi, apa sfinţită, cărţile de rugăciune, candele.

Biserica Ortodoxă Rusă. Impune ca botezul să fie făcut numai de preot, nu permite autopsia, îmbălsămarea şi incinerarea; de asemenea, trebuie ca îmbrăcămintea decedatului să fie din materiale naturale. Lanţul cu cruce de la gât se lasă pe loc, nu se rade barba mortului.

Biserica Armeană. Botezul se face prin imersie la opt zile de la naştere. Împărtăşania este ritul ultim; se posteşte cu 6 ore înainte de împărtăşanie şi în Postul Mare.

Protestantismul. S-a divizat în multe secte sau grupări independente, în SUA existând aproximativ 200 de astfel de grupări ce utilizează denumirea de „Biserica lui Cristos Dumnezeu” în titulatura lor. Una din principalele caracteristici ale protestantismului este insistenţa cu care afirmă că Dumnezeu nu a dat nici unei persoane sau grupe de persoane autoritatea unică de a interpreta adevărul sau altora, foloseşte libertatea căutării spirituale şi reinterpretarea, care are ca ultim scop discernerea voinţei lui Dumnezeu pentru viaţa proprie individuală şi urmarea acesteia ca unic scop religios.

Spectrul de credinţe şi practici care definesc protestantismul sunt aproape imposibil de definit. Denumirea Biserică Evanghelică denumeşte Bisericile creştine care accentuează învăţătura şi autoritatea Scripturilor în opoziţie cu autoritatea instituţională a Bisericii însăşi. Biserica Anglicană cuprinde, în afara Bisericii Angliei, pe cea a Irlandei, Biserica Episcopală a Scoţiei, de Wales şi Biserica Protestantă Episcopală din SUA. Biserica Reformată din America a avut denumirea iniţială de Biserica Reformată Olandeză cu doctrina calvinistă care pune accentul pe predestinare. Principalele Biserici legate mai formal liturgic sunt Bisericile luterane şi protestante episcopale. În zona mijlocie, se găsesc Prezbiterienii, Metodiştii Uniţi, Biserica Unită a lui Cristos şi Discipolii lui Cristos. Cei mai liberi din punct de vedere liturgic şi sacramental sunt Baptiştii şi Penticostalii.

Luteranismul. Nu este conflict între Biserică şi medicină. Botezul se face la 6-9 săptămâni de la naştere prin imersie sau stropire. Ultimele rituri sunt opţionale; ungerea cu ulei sfinţit poate fi cerută.

Biserica Episcopală. Nu este conflict între Biserică şi medicină. Se botează urgent dacă nou-născutul este în pericol de moarte; ultimele rituri nu sunt obligatorii; unii se abţin de la carne vinerea şi postesc înainte de împărtăşanie.

Biserica Prezbiteriană. Ştiinţa e recunoscută ca un dar de la Dumnezeu, pentru ameliorarea suferinţei, iertarea deplină poate fi obţinută prin pocăinţă. Se botează copiii. Ritul final se referă la citirea Scripturii şi rugăciune; poate fi cerută şi împărtăşania.

Metodiştii. Cred în judecata divină; nu există spovadă. Practică botezul la copii şi adulţi; împărtăşania poate fi cerută.

Adventiştii de Ziua a VII-a. Botezul se face prin imersie, la adulţi. Sărbătoresc sabatul. Pot refuza tratamentul şi mijloacele audio-vizuale. Dieta

este restrictivă pentru carnea de porc sau unii sunt numai lacto-vegetarieni. Nu utilizează alcool, cafea, ceai, narcotice sau stimulente.

Baptiştii. Biblia este suprema autoritate. Botezul se face prin imersiune la adulţi. Cei mai mulţi practică abstinenţa de la alcool, cafea, ceai. Rugăciunea se face împreună cu pastorul când moartea este iminentă. Cred în impunerea mâinilor.

Moravieni. Botează copiii, nu au rituri finale; împărtăşania şi impunerea mâinilor poate fi cerută.

Nazarenii. Cred în vindecarea prin intervenţia divină, dar nu exclud tratamentul. Botezul este opţional, nu au rituri finale, nu utilizează alcool şi tutun; admit impunerea mâinilor de către pastor, permit incinerarea.

Unitarienii (Universaliştii). Îşi asumă responsabilitatea pentru ei înşişi, fiecare are dreptul să aprecieze individual valorile; nu au sacramente, se botează la cerere, preferă incinerarea.

Menoniţii. Continuă doctrina anabaptistă, pacifistă, cred în autodeterminare şi evită tratamentul care poate influenţa voinţa sau personalitatea. Nu există sacramente.

Mormonii (Biserica lui Isus Cristos a Sfinţilor Ultimei Zile). Se inspiră din cartea lui Mormon tradusă de Joseph Smith. Fiecare mormon este oficial misionar. Sunt prohibite tutunul, alcoolul, ceaiul şi cafeaua şi se recomandă dieta vegetariană. Botezul se efectuează la 8 ani, prin imersie. Mortul trebuie să asculte evanghelia „The Gospel”. Acceptă practicile medicale moderne.

Biserica lui Dumnezeu. Vindecarea divină se poate produce prin rugăciune, dar grupări mai liberale nu exclud tratamentul medical concomitent. Nu se botează, nu au rituri finale, nu se incinerează.

Grace Brethren. Botezul prin imersie se face la cei suficient de în vârstă pentru a profesa credinţa. Nu au rituri finale. Practică ungerea cu ulei pentru vindecarea fizică şi spirituală. Se abţin de la cafea, alcool, tutun, droguri.

Martorii lui Iehova. Refuză transfuziile de sânge şi derivate, se opun învăţăturii altor religii. Nu practică botezul şi riturile.

Neo-penticostalismul. Are implicaţii ultrafundamentale; pretind că sunt dirijaţi de Spiritul Sfânt, vorbesc în limbi necunoscute, dansează, cad în transă. Boala este considerată ca intruziunea diavolului. Se botează prin imersiune când sunt la vârsta înţelegerii. Nu au rituri finale, nu mănâncă animale strangulate, carne de porc, produse cu sânge; nu folosesc alcool şi tutun.

Scientiştii Creştini. Au ca ghid cartea lui Mary Baker Eddy *Science and Health with Key to the Scriptures*. Neagă existenţa bolii, refuză medicaţia, perfuziile intravenoase, transfuziile. Boala poate fi eliminată prin credinţă şi,

de aceea, au proprii practicieni şi personal de îngrijire, vindecarea fiind consecinţa unei legi spirituale naturale. Acceptă vaccinarea numai dacă este impusă de lege. Nu se fac biopsii, nu se face autopsie decât în caz de moarte violentă, nu se botează, nu au rituri finale. Acceptă înhumarea sau incinerarea.

Şcoala Unită a Creştinismului şi Prietenii (Quakerii). Consideră starea de sănătate ca fiind naturală, boala este nenaturală şi poate fi depăşită prin concentrarea pe scopuri spirituale. Se supun luminii din interior sau principiului divin. Sunt pacifişti, nu se botează. Nu cred în viaţa după moarte, lasă decizia pe seama individului; unii evită alcoolul şi medicamentele.

2. Indienii americani

Pentru aproximativ 300 de triburi existente, boala are două forme: prezenţa unui obiect material în corp şi absenţa sufletului din corp. Protecţia împotriva bolii necesită puteri supranaturale. Elementele magice sunt ritualizate simbolic de către şamani (*medecine man*).

3. Bahai

Este o mişcare religioasă sincretică fondată de Baha'Allah (1817-1892). Cred că sănătatea spirituală şi fizică sunt legate între ele, iar rugăciunea şi postul sunt adjuvantele tratamentelor; alcoolul şi medicamentele sunt permise numai după prescripţia medicului. Nu se botează şi nu au rituri finale.

4. Budismul şi Shintoismul

Identifică durerea cu însăşi existenţa, este necesară eliberarea de cauza suferinţei, adică de dorinţa care este legată de însăşi viaţa. Au o viziune fatalistă care poate influenţa complianţa la tratament. Boala este considerată o încercare pentru a ajuta dezvoltarea sufletului. Sunt descurajate folosirea alcoolului, tutunului, drogurilor, uciderea de orice fel. Incantaţia ultimului rit este practicată imediat după moarte. Corpul este incinerat. Această doctrină recomandă cele trei valori ale fericirii: bunătatea, frumuseţea şi recompensa.

Originea budismului se bazează pe învăţătura lui Siddharta Gautama. Cele patru adevăruri nobile ale lui Buddha sunt:

– viaţa omului constă în întreruperea echilibrului prin naştere, bătrâneţe, boală şi moarte;

– cauza acestui dezechilibru este ignoranţa omului privind adevărata sa natură;

– eliminarea acestei ignoranţe se atinge prin Nirvana, starea divină de eliberare,

– cunoaşterea perfectă, ultima realitate, via – cele opt drumuri (spiţele roţii vieţii). Acestea sunt: dreapta cunoaştere, dreapta intenţie, dreapta vorbire, dreapta purtare, mijloace drepte de întreţinere, efort drept, dreapta împlinire a minţii şi concentrarea.

În Japonia, shintoiştii cred în Amitabha Buddha, mai mult un zeu decât o figură istorică, el fiind un izbăvitor împreună cu Kwannon, zeiţa compasiunii.

O mişcare austeră din ramura Mahayana este secta Zen; ei contemplează, meditează în onestitate şi adevăr, în acte simple cum ar fi grădinăritul sau băutul ceaiului, sperând să experimenteze iluminarea.

Cei care urmează shintoismul au o intensă loialitate pentru spiritele ancestrale ale străbunilor, familia oferindu-le ofrande în fiecare zi. În situaţia de boală, alt membru al familiei va sta la spital să aducă suport emoţional, fizic şi ritual bolnavului.

5. Hinduismul

Cred în reîncarnări succesive, defectele fizice reprezintă păcate săvârşite în vieţile anterioare. Rama (*Rama Krishna*), întemeietorul religiei, afirmă că cel mai expresiv şi universal cuvânt al lui Dumnezeu este Om (*Aum*) care reprezintă cel mai important simbol audio-vizual. Cel mai important text religios al Vedelor sunt Upanişadele. Trinitatea celor mai familiare zeităţi sunt Brahma, Creatorul, Vishnu, zeul iubirii, şi Shiva, distrugătorul.

Rama crede într-un concept universal – Brahman, inteligenţa divină, realitatea supremă. Întregul concept spiritual trece prin mai multe stadii: de dorinţă, plăcere, putere, avere, faimă şi umanitarism, ultimul stadiu fiind dorinţa de libertate pentru atingerea scopului final – infinitul. El consideră ca principiu universal numai Atman-ul, sinele interior şi real ca fiind etern, corpul fiind un vehicul finit care-l transportă.

Cei care sunt devotaţi lui Dumnezeu urmează un curs de antrenament care se numeşte yoga; acesta impune autocontrol, autodisciplină, curăţenie şi mulţumire. Au rituri speciale după moarte, corpul este incinerat. Există multe restricţii de dietă în funcţie de grup. Dacă hinduşii sunt bolnavi, privesc boala cu resemnare.

6. Iudaismul

Evreii studiază şi trăiesc intens legea, aşa cum este dată în Tora, primele cinci cărţi din Biblie, şi în Talmud. Pictograma simbolică este Menora. Există grupuri ultraconservatoare, ortodoxe, care cred că Dumnezeu a dat Legea, ea a fost scrisă exact şi trebuie urmată întocmai. Evreii reformaţi cred că Legea a fost scrisă de oameni inspiraţi, la diferite epoci, şi poate fi reinterpretată. Grupările conservatoare se găsesc la mijloc şi au o atitudine intermediară.

Credinţa despre rolul istoric al poporului ales al lui Dumnezeu şi speranţa pentru zile mai bune a dus la supravieţuirea poporului evreu. Fiecare evreu trebuie să ţină Sabatul ca un moment de reînnoire spirituală; în această perioadă, evreii ortodocşi nu gătesc, refuză medicamentele, tratamentul de orice fel, mijloacele audio-vizuale, poartă yarmulke pe cap, filacterele şi utilizează o cărticică de rugăciuni – sidur.

În dieta corect rituală – Kosher, alimentele interzise sunt carnea de porc, cal, crab, scoici, homar, crustacei şi păsări de pradă. Peştele trebuie să aibă solzi; nu amestecă şi nu prepară produse din carne şi lapte.

De mare importanţă sunt sărbătorile: Rosh Hashanah (anul nou evreiesc), urmată de Yom Kippur, când se posteşte şi se cere iertare; Pesach (Paştele), când se înlocuieşte pâinea dospită cu cea nedospită (Matzo).

Circumcizia are loc a 8-a zi după naştere; fetuşii avortaţi, organele sau părţi de corp extirpate se îngroapă o dată cu decedatul. Se opune autopsiei sau incinerării. În caz de moarte apropiată, se recită psalmii 23, 103, 139, iar ultimele cuvinte trebuie să fie: „Ascultă, o, Israele! Stăpânul Dumnezeul nostru, Stăpânul este Unic”. Înhumarea se face în 24 de ore, dar nu sâmbăta. Muribunzii nu trebuie lăsaţi singuri, sufletul trebuie să plece în prezenţa oamenilor.

7. Islamul

Mahomed a descris revelaţiile sale în Coran, care confirmă adevărurile Bibliei iudeo-creştine. Această religie monoteistă reprezintă o punte între religiile estice şi vestice. Musulmanul trebuie să spună şi să repete „Nu este alt Dumnezeu decât Allah, iar Mahomed este profetul său”.

Prin Coran şi tradiţie (Charia) se specifică obligaţiile şi sociale şi devoţionale. Individul este unic, cu un suflet etern, crede în paradis şi iad şi trebuie să urmeze un drum drept. Pentru aceasta sunt necesare curăţenia rituală înainte de fiecare rugăciune, care are loc de cinci ori pe zi. Altă obligaţie este pelerinajul la Mecca. Nu acceptă imagini sau picturi. Nu există botez; fătul avortat după 130 de zile trebuie înhumat. Credinciosul trebuie să-şi declare

păcatele şi să ceară iertare în faţa familiei înainte de moarte. Numai familia şi prietenii ating corpul mortului, îl spală şi îl întorc spre Mecca, după ce îl pun pe pământ. Nu se admite autopsia sau extirparea de părţi în afara cazului când impune legea.

Postesc complet în timpul zilei în luna Ramadan. Mulţi dintre bolnavi sunt scuzaţi de regulile religioase, dar trebuie să se roage, să recite primele capitole din Coran. Familia sau rugăciunea în grup sunt importante. Unii bolnavi sunt complet resemnaţi în faţa morţii, în timp ce unii speră că este voinţa lui Dumnezeu să trăiască, cooperând cu tratamentul medical.

8. Confucianismul şi Taoismul

Aceste doctrine reprezintă modul chinez de gândire.

Confucianismul a fost teoretizat de către discipolii lui Confucius într-o culegere de scurte proverbe care cuprindeau învăţăturile sale practice şi pragmatice. Templul constant în memoria sa este un loc de studiu, meditaţie, nu de rugăciune. Cei cinci importanţi termeni din învăţătura sa sunt: *Jen* (străduinţa pentru bunătatea interioară), *Chun-sui* (stabilirea unui mod de abordare aristocratic), *Li* (cunoaşterea, respectul pentru vârstă în relaţiile de familie), *Te* (caracter virtuos), *Ven* (folosirea artelor ca un adjuvant pentru morală).

Taoismul, o concepţie mai romantică şi mai mistică, fondată de Lao-Tze, are drept simbol un cerc care reprezintă Tao, calea sau absolutul, principiul suprem al ordinii şi unităţii cosmosului în care sunt introduse, prin întrepătrundere, *yang* (cel luminos) şi *yin* (întunecat). Fiecare reprezintă un grup de calităţi: *yang*-ul este pozitiv, masculin, cald, uscat, activ, mişcător şi luminos; *yin*-ul este negativ, feminin, umed, rece, pasiv, staţionar şi gol. Combinaţiile de *yang* şi *yin* reprezintă toate dualităţile: zi-noapte; frumos-urât; boală-sănătate; viaţă-moarte. Ele sunt complementare şi dacă sunt în armonie sunt bune. Moartea este considerată o parte naturală a vieţii. După moarte se ţine corpul 40 de zile, în care preotul execută o ceremonie specială la fiecare şapte zile. Au o dorinţă puternică să-şi obţină şi să menţină starea de bine, eventual, prin acupunctură. Au mare respect pentru membrii mai în vârstă ai echipei de tratament.

Concluzii

Îngrijirile spirituale se bazează pe credinţele proprii, legi privind dieta şi ritualuri specifice, legăturile familiale, dar şi pe elemente de misticism şi mai

ales pe ideile proprii sau/şi culturale proprii poporului privind boala, sănătatea, corpul şi spiritul uman, moartea şi viaţa, durerea.

Unii pacienţi nu sunt maturi din punct de vedere religios, ei aşteaptă vindecări magice de la Dumnezeu, spre deosebire de cei cu adevărat creştini, care îşi trăiesc credinţa şi consideră că Dumnezeul iubirii poate aduce alinare oricărei suferinţe în mod particular şi individual.

Ei cooperează fizic şi emoţional cu echipa de tratament până la sfârşit. În mod ideal, religia aduce putere, calm interior şi credinţă în problemele vieţii, dar uneori, la unii poate apărea vinovăţia, depresia şi confuzia. „Ce am făcut eu, să merit aceasta?"

Pentru a aduce uşurare fiecărui bolnav în parte, trebuie avut în vedere calendarul religios propriu, sărbătorile religioase proprii. Se impune pregătirea ambientului pentru primirea preotului, crearea unui ambient cât mai curat, liniştit, iar personalul medical ar trebui să participe cel puţin la început.

Utilizarea terapeutică a mijloacelor spirituale se bazează pe cunoaşterea profundă a condiţiei umane, a valorilor spirituale, a filozofiei privind viaţa, boala şi suferinţa şi a unei sensibilităţi particulare a propriului comportament în faţa omului în suferinţă.

Medicii sau lucrătorii sanitari indiferenţi, atei, agnostici sau fundamentalişti nu aduc nici o alinare bolnavului, mai ales în stadiul terminal.

Bibliografie

BALINT M., *Techniques psichothérapeutiques en medecine*, Payot, 1966.

BAMBERGER E.J., „The Physician and the Mystery of Suffering", *Linacre Quartely* 59 (3/1992) 11-18.

BENTON G.R., *Death and Dying*, Van Nostrand Reinhold Co, 1978.

ECCLES J.C., *Das Gehirn des Menschen*, Piper, München 1973.

HOLLAND C.J., „An Algorithm for Rapid Assessment and Referral of Distressed Patients", în *ASCO Educational Book 2000*, 129-138.

KELLY T.K., „The changing Face of Moral Theology at the Dawn of the New Millennium", în *Catholic Medical Quarterly* 10 (2/1999) 5-13.

MC CORMIK A.R., „Theology and bioethics", *Hastings Center Report* 19 (2/1984).

MERAN G.J., „Quality and Value of Life", *Catholic Medical Quarterly* 47 (1997) 14-20.

MILLARD H.P. – JEFFERY P., „Decision making at the end of life", *Catholic Medical Quarterly* 48 (1998) 6-12.

MURRAY R. – ZENTNER J., *Nursing Concepts for health promotion*, Prentice Hall, Inc. Englewood Cliffs, New Jersey 1975.

NEUBERGER J., „Cultural issue in palliative care”, în *Oxford Textbook Palliative Medicine*, ed. D. DOYLE – G.W.C. HANKS – N. MC DONALD, Oxford Univ. Press., 1998, 776-785.

PALUMBO T., „A Brief Psychology”, *Catholic Medical Quarterly* 10 (2/1999) 24-26.

SHERRINGTON Sir Ch., *Körper und Geist – Der Mensch über Seine Natur*, Schünemann, Bremen 1964.

SCHWEITZER A., *Out of My Life and Thought: An Autobiography*, John Hopkins Univ. Press, 1998.

SPECK P., *Spiritual issues in palliative care*, Oxford Univ. Press., 1998.

COMENTARII, DISCUŢII, ÎNTREBĂRI

Seria I (8-9 martie 2002)

Vineri 8 martie 2002

Pr. Marcel Blaj (moderator – Atelier I):

Primul punct de pornire a reflecţiei noastre a fost conferinţa părintelui Alois Bulai, mai exact de la misiunea tatălui de a-i educa pe copii. În comunităţile noastre, mulţi părinţi se află departe de copii, din motive de muncă; în sensul acesta, ceea ce nu reuşesc să facă taţii şi mamele ar trebui să facă profesorul de religie?

În al doilea rând, ne-am oprit asupra rolului pe care îl are Sfânta Scriptură în activitatea profesorului de religie, dar şi în viaţa lui obişnuită. Pornind de la o situaţie de fapt din Bucovina, unde se constată un succes al sectelor şi un fel de handicap al creştinilor catolici faţă de cuvântul Scripturii, profesorii de religie au subliniat necesitatea de a avea mai multe materiale didactice pe această temă, pentru a răspunde la provocările sectanţilor.

În al treilea rând, s-a subliniat necesitatea deschiderii faţă de celălalt, a profesorului faţă de elev, a elevului faţă de profesor, a elevilor unii faţă de alţii.

S-au formulat mai multe întrebări.

Prima este adresată preasfinţitului Aurel Percă: pot profesorii de religie să-i înlocuiască pe părinţii copiilor care au plecat din ţară?

A doua întrebare este adresată părintelui Vladimir Petercă: problemele cu care s-a confruntat Isus sunt sau nu sunt aceleaşi cu care ne confruntăm noi astăzi? În ce măsură pot fi folosite parabolele lui Isus de către profesorii de religie pentru elevii de astăzi? Pot fi ele adaptate? De ce discipolii lui Isus nu au folosit şi ei metode inspirate din parabolele evanghelice?

Altă întrebare adresată părintelui Ştefan Lupu: Unde şi cum pot fi găsite materialele didactice adecvate studiului religiei în şcoală: cărţi, hărţi, dicţionare, atlase etc.? Nu ar fi bine să fie în bibliotecile parohiale de unde să fie împrumutate pentru lectură şi informare?

O întrebare adresată părintelui Wili Dancă: În ce constă dialogul Bisericii Catolice cu religiile necreştine?

O întrebare provocatoare adresată părintelui Alois Bulai: Cine este fondatorul creştinismului? Isus sau sfântul Paul?

P.S. Aurel Percă:

Nici profesorii de religie, nici părintele paroh, nici părintele vicar nu pot să-i înlocuiască pe părinţi în misiunea lor de a-i educa pe copii. Doar într-o anumită măsură pot interveni în direcţia aceasta. Totuşi, problema necesită o colaborare din partea tuturor, iar profesorul de religie poate să facă un pas mai mare în

sensul acelei apropieri despre care s-a vorbit. Dar această apropiere trebuie extinsă la toate familiile, chiar şi la cele care au rămas aici; în sensul acesta, ora de religie poate deveni o scândură de salvare. De asemenea, apropierea şi colaborarea cu familiile trebuie văzută de la caz la caz. De exemplu, se poate interveni cu sugestii şi iniţiative concrete în petrecerea timpului liber, în selectarea anturajelor în care cresc copii.

Pr. Vladimir Petercă:

Cuvântul lui Dumnezeu trebuie exploatat şi interpretat mereu; lucrul acesta revine atât preoţilor care au misiunea de a predica, cât şi dumneavoastră, care vă ocupaţi cu educaţia generaţiei de mâine. Cuvântul lui Dumnezeu este un cuvânt pentru viaţă; de aici înţelegem că se adresează tuturor generaţiilor, deci şi nouă astăzi.

A intra în lumea parabolelor înseamnă să înţelegem ideile şi realităţile la care ele se referă. Într-adevăr, cel care citeşte pentru prima dată parabolele nu poate să înţeleagă toate lucrurile la care m-am referit în conferinţă. De aceea, consider că în faţa parabolelor este necesară o atitudine de deschidere spre a înţelege mesajul şi metoda lor.

Întrebarea referitoare la discipolii lui Isus: dacă au folosit şi ei metoda parabolelor? Sigur că da. Ştim că evangheliştii, o parte dintre ei, au fost discipoli ai lui Isus şi, în această calitate, au cules parabolele evanghelice şi le-au dat forma care a ajuns până la noi astăzi. Dar şi la sfântul Paul observăm cum metodele de lucru prezente în parabole se aprofundează.

Vreau să adaug ceva. Am aici un articol despre vocaţia profesorului catolic, care, aşa cum spune autorul articolului, se bazează pe trei principii esenţiale: unitatea adevărului – fie dogmatic, fie moral; fidelitatea faţă de magisteriul Bisericii – pentru aceasta trebuie să-l cunoaştem mai întâi (magisteriul Bisericii universale şi locale); punerea inteligenţei în slujba lui Cristos – care mi se pare esenţial pentru profesorul de religie. În concluzie, vă îndemn să vă dăruiţi cu totul cauzei Bisericii noastre.

Pr. Ştefan Lupu:

În ce priveşte posibilităţile de editare, vreau să spun că *Editura Sapientia* vine în întâmpinarea acestor necesităţi cu caracter didactic. În viziunea globală a Editurii Sapientia se află publicarea tuturor acelor materialele de care au nevoie preoţii, cateheţii, profesorii de religie în misiunea lor, dar şi credincioşii obişnuiţi în viaţa lor spirituală. Nu pot fi publicate dintr-odată toate materialele; numărul celor care se ocupă de ea este mic, la fel şi fondurile financiare sunt

reduse. După primul an de existenţă, am reuşit să publicăm peste 25 de titluri, cu gândul de a acoperi diferite sectoare: Sfânta Scriptură, teologie, spiritualitate, istorie etc. Urmează şi alte colecţii de lucrări.

În ce priveşte bibliotecile parohiale şi decanale, vă mărturisesc că am avut o iniţiativă anul trecut. Am trimis la fiecare parohie un pachet cu cărţile pe care le-am publicat la Editura Sapientia; cărţile erau în dublu exemplar, urmând ca unul să fie pentru preot şi altul pentru biblioteca parohială. Deocamdată, acţiunea aceasta este suspendată, dar mă gândesc că grupul preoţilor responsabili cu profesorii de religie va face mai mult în direcţia înfiinţării acestor biblioteci. Biblioteca este ca o farmacie. În ce sens? În sensul că de la farmacie iei un medicament pentru a te face sănătos, dar acolo trebuie să găseşti medicamentul necesar bolii de care suferi. La fel stau lucrurile şi cu cărţile. Dar ce te faci dacă „medicamentul" este scump?

Este adevărat că preţurile de vânzare a cărţilor sunt mari, dar ele nu vin de la cei care lucrează, fiindcă nu se intenţionează câştigul. Preţurile reprezintă costul producerii cărţii la tipografie. Dacă vreţi cărţi mai ieftine decât la librărie, vă rog să vă adresaţi direct la seminar, unde sunt lucrate aceste cărţi.

În ce priveşte mulţimea de materiale didactice de care este nevoie, mă gândesc că ar fi bună şi participarea dumneavoastră. Se poate întâmpla ca materialul gândit de alţii să nu se potrivească cu ceea ce vă confruntaţi dumneavoastră pe teren. De aceea spun că este necesară această colaborare între responsabilii editurii şi profesorii de religie şi cateheţi. Cine a făcut ceva în aceşti de ani şi doreşte să publice materialul respectiv să ia legătura cu Editura Sapientia, care îşi propune să publice atât manualele necesare predării religiei de la clasa I-a la clasa a XII-a, cât şi materiale suplimentare, cum este cartea *Sunt copil, Isuse* pentru clasele I-IV. Dacă ne adunăm forţele şi ideile, cred că putem face mai mult în acest domeniu.

Pr. Wili Dancă:

Dialogul cu religiile necreştine face parte din teologia religiilor, pe care am putea să o vedem ca un fel „work in progress", în sensul că nu prezintă reţete şi soluţii gata făcute la toate problemele, ci doar principii generale şi linii de orientare. Dar ştim din experienţă că nu principiile dialoghează, ci oamenii, de aici frumuseţea şi limitele dialogului. Istoria dialogului dintre creştini şi necreştini înregistrează trei atitudini posibile, la care am făcut referinţă în conferinţa prezentată, dar nu le-am analizat din motive de spaţiu şi de timp. Prima atitudine este aceea de includere arogantă (ignorantă) a valorilor spirituale şi umane din celelalte religii, adică se recunosc anumite elemente

comune – credinţa în Dumnezeu creator, providenţă, destinul etern al omului etc. – dar sunt tratate fără respect. A doua atitudine este aceea de excludere totală, de condamnare în bloc a tuturor elementelor religioase din religiile necreştine. Din păcate, asemenea atitudini le putem găsi la unii misionari din trecut, care nu erau suficient de bine pregătiţi pentru întâlnirea cu alte popoare şi religii.

Dezvoltarea mijloacelor tehnice şi de comunicare socială a dus la apropierea dintre oameni şi la cunoaşterea reciprocă a religiilor lor. În acest context al globalizării, cu toate păcatele ei, s-au dezvoltat studiile de istorie a religiilor, de teologie a religiilor, care au pus în lumină existenţa a numeroase elemente de adevăr şi de frumuseţe în religiile necreştine. Aceste descoperiri şi maturizări ale spiritului uman stau la baza celei de a treia atitudini, şi anume de dialog, care presupune cultivarea unui respect reciproc din partea partenerilor. Această atitudine este recomandată de magisteriul Bisericii de la Conciliul al II-lea din Vatican încoace, dar şi de câţiva teologi mari din secolul al XX-lea: H. de Lubac, K. Rahner, J. Daniélou şi alţii.

Avantajul dialogului este faptul că partenerii parcurg o bucată de drum împreună, chiar dacă pentru scurtă vreme, şi se pot îmbogăţi reciproc prin comunicarea valorilor proprii. În sensul acesta, Sfântul Părinte actual ne încurajează şi ne îndeamnă să parcurgem această cale prin convocarea celebrelor întâlniri de la Assisi din octombrie 1986 şi 24 ianuarie 2002. După exemplul dat de papa Ioan Paul al II-lea, dialogul cu necreştinii trebuie să fie animat de „spiritul de la Assisi" – sentimentul viu de frăţietate cu toţi oamenii, cu toate făpturile de sub cer şi cu cosmosul întreg, pe care l-a ilustrat atât de frumos sfântul Francisc din Assisi.

Dar dialogul cu religiile necreştine nu trebuie să conducă la convingerea că toate religiile sunt la fel de bune. În general, religiile sunt un răspuns al omului la vorbirea lui Dumnezeu prin creaţie, cu excepţia religiilor istorice sau/şi a religiilor Cărţii – religia ebraică, creştină şi musulmană. La rândul lor, religiile au dat naştere unor culturi specifice. Din acest punct de vedere, pentru că există culturi mari şi culturi mici, putem aprecia o religie, adică după roadele produse: roade culturale, spirituale. Fără să intrăm prea mult în problemă, să spunem că religia creştină în raport cu celelalte religii are ca rod principal cultura omului ca suveran peste întreaga creaţie, deci în picioare, demn, nu culcat cu faţa la pământ şi cu spatele în sus sau cu picioarele împleticite sub şezut.

Totuşi, nu trebuie să uităm specificul religiei creştine, care este credinţa în întruparea Fiului lui Dumnezeu în Isus din Nazaret – unicul mântuitor al lumii – şi credinţa în Sfânta Treime. Întrebarea care se pune aici este următoarea: în

dialogul cu necreştinii mai trebuie să pomenim despre Cristos sau mai degrabă să tăcem? Sigur că da, însă în vestirea noastră să ţinem cont de valorile celorlalţi şi, înainte de a trece la cuvinte, să trăim noi înşine evanghelia, aşa cum spune Sfântul Părinte Ioan Paul al II-lea în scrisoarea enciclică *Veritatis splendor* (Strălucirea Adevărului), să facem „apologia" lui Cristos trăind comuniunea cu Adevărul care s-a făcut Persoană, Cale şi Viaţă. Oricum, chemarea la credinţa în Cristos şi în Sfânta Treime vine de la Dumnezeu, nu de la noi; misiunea noastră este aceea de a nu împiedica manifestarea acestei chemări printr-un comportament inadecvat. Reproşul lui Mahatma Gandhi este valabil şi astăzi: „Îmi place Cristos, dar nu-mi plac creştinii!".

Pr. Alois Bulai:

Răspund la această provocare cu mărturia sfântului Paul. Din prima scrisoare către Corinteni, aflăm că el a rămas cu credincioşi din Corint un an şi jumătate. A format o comunitate relativ numeroasă, însă compozită. Populaţia din Corint era foarte variată; oraşul Corint era pe atunci cel mai mare port al Greciei. Ca în orice port, oamenii provin din multe locuri şi cu multe formaţii. La scurt timp după plecarea sfântului Paul din Corint, comunitatea se confruntă cu o sumedenie de probleme. De aceea sfântul Paul le trimite această scrisoare şi îi dojeneşte: „Cu lacrimi v-am hrănit, nu cu bucate, căci încă nu puteaţi mânca, şi încă nici acum nu puteţi, fiindcă sunteţi tot trupeşti. Câtă vreme este între voi pizmă şi ceartă şi răzbunări, nu sunteţi oare trupeşti şi nu după firea omenească umblaţi? Căci când zice unul: eu sunt al lui Paul, iar altul: eu sunt al lui Apolo, oare nu sunteţi oameni trupeşti? Dar ce este Apolo şi ce este Paul? Slujitori prin care aţi crezut voi şi după cum i-a dat Domnul fiecăruia. Eu am sădit, Apolo a udat, dar Dumnezeu a făcut să crească". Argumentul continuă şi ajunge la afirmaţia fundamentală: „Căci nimeni nu poate pune altă temelie, decât cea pusă, care este Isus Cristos".

Dacă îl luăm pe sfântul apostol Paul în măreţia operei lui de evanghelizare, putem spune că el a fost primul care a sistematizat teologia, dar în nici într-un caz că este fondatorul creştinismului. Credinţa noastră este fundamentată pe moartea şi învierea lui Isus Cristos, fiindcă prin botez noi am fost înmormântaţi cu Cristos în moartea lui şi aşteptăm să înviem o dată cu el.

Şi mai spune sfântul Paul în aceeaşi Scrisoare către Corinteni, în capitolul 15: „Vă aduc aminte, fraţilor, evanghelia pe care v-am binevestit-o şi pe care aţi şi bineprimit-o şi întru care şi staţi, prin care şi sunteţi mântuiţi. Cu ce cuvânt v-am binevestit-o, dacă o ţineţi cu tărie, afară numai dacă n-aţi crezut în zadar? Căci v-am dat întâi de toate ceea ce şi eu am primit, că Isus Cristos

a murit pentru păcatele noastre după Scripturi şi că a fost îngropat şi că a înviat a treia zi după Scripturi. Şi că s-a arătat lui Chefa, apoi celor doisprezece...”. Dar sfântul Paul se vede pe sine ca o verigă din tradiţia care porneşte de la misterul morţii şi învierii lui Isus Cristos, care este începutul creştinismului. El este un personaj proeminent, strălucitor, un personaj cu totul unic în istoria răscumpărării. Dar răscumpărarea nu pleacă de la sfântul Paul, ci de la Cristos; această veste bună este propovăduită de sfântul Paul.

Pr. Marius Stanislav Bucevski (moderator – Atelier II):

Am avut ca temă de discuţie „Religia în Biserică şi viaţa”.

Tema principală a discuţiilor a fost faptul că ora de religie în şcoală trebuie să-i pregătească pe copii şi pe tineri în general pentru viaţa de zi cu zi. Din acest punct de vedere, am sesizat că de multe ori religia este trecută într-un plan secundar. Alte obiecte, ca limba română, matematica, sunt mai importante în ochii copiilor fiindcă se cer la bacalaureat şi mai târziu în viaţă, pe când cu religia nu mergi nici la bacalaureat şi la nici un examen.

De aici lipsa de atracţie faţă de acest obiect de studiu.

O altă problemă este concurenţa ortodoxă, mai exact modul diferit pe care îl adoptă profesorii ortodocşi în notarea elevilor. Dacă profesorii catolici sunt exigenţi şi dau note după ştiinţa elevilor, profesorii ortodocşi sunt prea indulgenţi cu elevii: pentru un simplu „Tatăl nostru” dau nota zece. Fapt este că elevii catolici se pot duce la profesorii ortodocşi, dacă nu sunt mulţumiţi cu notele pe care le dau profesorii catolici, şi primesc de la ei note foarte mari pe nimic.

De asemenea, s-a discutat faptul că prezenţa la ora de religie nu este totuna cu participarea la viaţa Bisericii: nu toţi elevii participă la sfânta Liturghie şi la alte sacramente. Aici se pune întrebarea: ce pot face profesorii de religie ca prezenţa de la şcoală să fie efectivă şi la Biserică, la sfânta Liturghie? În urma discuţiilor, s-a ajuns la concluzia că ar fi bine ca şi părintele, preotul, să fie şi el prezent din când în când în şcoală, pentru ca raportul dintre elev şi preot să fie cât mai strâns.

Se întâmplă de multe ori ca absenţele de la ora de religie să fie foarte numeroase. Pentru a preveni asemenea aspecte se pare că este necesară nu doar informaţia, ci şi trăirea vocaţiei de profesor, în sensul de a manifesta dragoste faţă de elevi. Totodată, orele de religie nu trebuie să fie la fel cu cele de matematică sau fizică, la care profesorul spune ceva fără sentimente, iar elevii scriu şi ei fără dragoste de acele ştiinţe. Orele de religie trebuie să fie foarte atractive, pentru ca elevii să vină la ele din plăcere; trebuie să-i angajeze să

lucreze în echipă şi elementele noi care se învaţă să poată fi puse în practică. De exemplu, adevărurile de credinţă care se învaţă să fie asimilate prin anumite jocuri împreună.

O altă problemă provine din faptul că profesorii nu pot cunoaşte pe fiecare elev în parte. Explicaţiile care s-au dat: ora de religie este una singură pe săptămână, instabilitatea socială, multe greutăţi de ordin material afectează şi comportamentul afectiv al elevilor. Pentru a rezolva problema s-a spus că este necesară o schimbare a valorilor începând cu clasa a I-a. În acest sens, ora de religie trebuie să ia în serios mesajele mass-mediei, să le critice, să le purifice şi să prezinte adevărata scară a valorilor. Dacă acest lucru se amână pentru mai târziu, să spunem pentru elevii din clasa a VIII-a sau din clasele de liceu, se pare că nu se mai poate face nimic, fiindcă aici e vorba de o schimbare a mentalităţii. Din acest punct de vedere, s-a constat faptul că lipsesc manualele necesare, că temele nu sunt adaptate la problemele actuale cu care se confruntă copiii şi familiile lor. Ce se poate face în sensul acesta? De exemplu, unele teme inspirate din magisteriul Bisericii sunt foarte dificile chiar pentru profesorii de religie. Ce se poate face pentru ca aceste teme să fie înţelese şi asimilate de copii?

Nu trebuie neglijată o altă problemă: mulţi profesori de religie predau ceea ce pot, cum pot şi unde se poate. De multe ori nu există spaţiu pentru ora de religie în şcoală, nu există materiale bune de pregătire a orei de religie; unor profesori li se pare că şi programa şcolară este prea încărcată şi prea grea.

În ce priveşte pregătirea profesorilor, s-a remarcat faptul că, pentru definitivat şi grad, exigenţele sunt prea mari. Din cunoştinţele cerute la aceste examene, profesorii au spus că nu pot lua mai nimic pentru ora de religie în şcoală, unde se cer lucruri mai simple şi pe înţelesul copiilor. Limbajul examenelor este la nivel de doctorat, or în viaţă se cer lucruri mai concrete. Ceea ce trebuie să ştie profesorii este corect, însă modul în care se propun examenele este prea elevat.

Pentru a schimba starea de lucruri cu care se confruntă profesorii şi elevii la ora de religie este necesar să schimbăm mentalitatea părinţilor printr-o cateheză adecvată. De asemenea, trebuie să fie mai multe şedinţe cu părinţii ca să trezim mai întâi în ei interesul pentru ora de religie şi apoi în elevi. Sub acest aspect, putem recupera frecvenţa la ora de religie, fiindcă de multe ori copiii lipsesc de la şcoală, iar părinţilor nu le spun adevărul.

Câteva întrebări.

Pentru părintele Petercă Vladimir: Ce parabole am putea folosi astăzi la ora de religie cu tinerii, pentru a-i putea convinge de faptul că Isus Cristos are ceva

de spus societăţii şi lumii de astăzi? Tinerii spun că degeaba se merge la Biserică; de la ea nu se primeşte nici salariu, nici îndreptare morală. De exemplu, în societatea de astăzi există multă corupţie şi mulţi corupţi, unii dintre ei frecventează Biserica şi totuşi în viaţa lor nu se schimbă nimic, sunt la fel ca şi cei care nu merg la Biserică.

Pentru părintele Wili Dancă: Cum să impunem modelul catolic în faţa modelului ortodox de a face şcoală, pentru că primul este mai exigent, iar al doilea este mai puţin exigent?

Pentru părintele Ştefan Lupu: Cum putem traduce învăţătura magisteriului în limbajul copiilor? Se pare că temele de la orele de religie sunt prezentate la un nivel înalt, fără legătură cu viaţa de zi cu zi. Cum să facem ca învăţătura despre sacramente să devină viaţă pentru elevi?

Pentru P.S. Aurel Percă: Cum s-ar putea ca doar într-o singură oră de religie să se schimbe mentalitatea şi să se ajungă la cunoaşterea situaţiei concrete în care trăiesc copii? Oare în formarea profesorilor nu se cer prea multe lucruri, dacă ne gândim la situaţia obiectului de studiu pe care îl predau ei?

Pr. Vladimir Petercă:

Parabolele lui Isus sunt valabile întotdeauna, nu numai atunci când Isus le-a pronunţat sau pentru o anumită perioadă din istoria Bisericii. Noi le interpretăm în maniera noastră, ţinând cont de ce spun cărţile biblice şi de ceea ce întâlnim în viaţă. Parabolele se află în inima mesajului evanghelic. Parabolele ascund în spatele lor o lume de idei diversificate; în interpretarea acestora este importantă atât fantezia, cât şi maniera noastră de trăire a parabolelor. Pentru interpretarea parabolelor în mod convingător, profesorul de religie trebuie să aibă cunoştinţe de natură istorică, filologică, arheologică, dar şi de viaţă.

Parabolele sunt valabile oricând, şi ieri şi astăzi, pentru că prin ele ne vorbeşte Isus Cristos însuşi.

Pr. Alois Bulai:

Referitor la dificultatea examenelor de definitivat şi de grad. Faptul că noi ştim „mult” nu ne împiedică să spunem „cât trebuie”. Este foarte important ca noi să fim undeva sus pentru ca să pricepem lucrurile mici. Într-adevăr, este un mare efort să transpunem în simplitate ceea ce în sine este complex. Când e vorba de mister, este foarte important ca noi să pătrundem misterul pentru ca, apoi, să-l prezentăm celor pe care îi avem în faţă.

Referitor la parabolele lui Isus şi lumea noastră. Nu e deloc greu să apelăm la parabole. Lumea noastră, în general, a renunţat la logica raţională; acum se

vorbeşte despre o logică simbolică. Citiţi poezia care se scrie la ora actuală! Nu are nici un fel de ordine logică, apelează numai la simbol, semn, gesturi. Lucrul acesta trebuie să-l facem. Este foarte uşor de aplicat la lumea de astăzi. Eu rămân foarte surprins de un cântec, de exemplu, care la prima vedere nu are nici o legătură cu ceva unde vrea să ajungă. Cântecul apelează tocmai la această logică a simbolului, şi acest lucru trebuie să-l facem şi noi. Nu putem prelua un material prefabricat. Materialul pe care îl primim este fabricat, este făcut standard, dar noi trebuie să-l aplicăm la cei pe care îi avem în faţa noastră.

Pr. Wili Dancă:

În legătură cu aceste două modele de a prezenta învăţătura creştină este mult de spus. Dar ceea ce mi se pare important e faptul că ortodocşii se uită cu admiraţie la catolici, chiar dacă nu o spun întotdeauna în cuvinte plăcute. Sunt convins că şi profesorii ortodocşi apreciază modul de a fi mai exigent şi în studiu şi în viaţă. Din acest punct de vedere, nu trebuie să fim descurajaţi că nu toţi sunt de acord cu felul nostru de a fi. Rigoarea şi exigenţa te ridică într-un plan mai înalt şi, dacă eşti acolo, fără îndoială că eşti văzut de mai mulţi: unii te aprobă, alţii te critică etc. Important e să nu ne descurajăm şi să convingem şi pe alţii de roadele acestei atitudini, care se vor vedea nu imediat, ci pe termen lung. Din acest punct de vedere, merită atenţie parabola semănătorului – sământa care cade în pământ bun, pământul este bun dacă e „lucrat” bine.

De asemenea, mi se pare util să aflăm cauzele descurajării şi ale delăsării în acest sector.

Prima cauză a acestui fenomen are ceva în comun cu societatea în care trăim, ea influenţând cumva şi modul nostru de a fi ca profesori, desigur, nu în totalitate. Astfel, culoarea morală a societăţii noastre are multă nuanţă de gri, adică nu e nici prea albă, nici prea neagră. În termeni filozofici, adevărul nu este la fel pentru toţi, oricând, oriunde. Societatea este în schimbare, se schimbă modurile de trai, relaţiile dintre oameni, mentalităţile inspirate din viaţa de tip patriarhal dispar, mijloacele de comunicare în masă având aici un rol important în promovarea relativismului etic şi religios. Cum să ne raportăm la valoarea integrităţii vieţii umane în această lume în schimbare, pentru că în cele din urmă despre aşa ceva este vorba? Profesorul de religie nu poate să rămână indiferent la aceste schimbări şi la pericolele pe care le comportă ea. Ataşamentul faţă de anumite valori nu trebuie să conducă la fundamentalism. Mi se pare că profesorul de religie trebuie să fie ca zeul Ianus din mitologia romană: cu o faţă către trecut şi una către viitor. În faţa elevilor încredinţaţi lui, profesorul de religie trebuie să fie ca o sinteză vie a trecutului, prezentului şi

viitorului. Dacă este aşa, atunci cu siguranţă faţa ascunsă a exigenţei profesorului este înţelegerea faţă de problemele cu care se confruntă elevul. Oricum, ceea ce deranjează şi contravine misiunii profesorului în contextul societăţii de astăzi este „datul la pace” cu elevii, cu familia, de dragul banilor, popularităţii, prestigiului cu orice preţ.

A doua cauză a înţelegerii exagerate faţă de elevi pe care o practică unii profesori ortodocşi se explică prin faptul că ei sunt reprezentanţii religiei ortodoxe majoritare. Tensiunea dintre cel care este în minoritate şi cel care este în majoritate conduce inevitabil la următoarea stare de lucruri: în afirmarea propriei identităţi, minoritatea strânge rândurile şi luptă mai eficient – ceea ce deranjează şi atrage după sine suspiciune, iar majoritatea este mai relaxată şi arogantă. Această tensiune se simte şi în felul nostru de a fi ca Biserică sau şcoală. Sub acest aspect, pericolul care îi ameninţă pe catolici este tendinţa de a transforma Biserica şi ora de religie într-un spaţiu de revendicări permanente – de exemplu, faptul că suntem ignoraţi de mass-media se este cauzat de „politica” dusă de Biserica majoritară, iar pericolul care îi paşte pe ortodocşi este convingerea că dreptatea este întotdeauna de partea lor şi soluţia tuturor problemelor este ortodoxismul.

Fără îndoială, există mulţi profesori vrednici şi la catolici şi la ortodocşi. Să încercăm să nu generalizăm excepţiile şi să ne apropiem unii de alţii prin „politica paşilor mici”, căci avem destule lucruri bune să ne spunem.

Pr. Ştefan Lupu:

Răspunsul pe care îl dau porneşte de la „ceea ce vrem”: care este motivaţia fundamentală a misiunii noastre de profesor? Îmi amintesc că la începutul Facultăţii de Teologie pentru laici, condiţiile de şcolarizare erau destul de precare; cu toate acestea, dorinţa celor care voiau să studieze teologia şi să predea în şcoală era mare. Ei nu-şi puteau imagina greutăţile pe care aveau să le întâmpine, căci, dacă ar fi ştiut, poate s-ar fi descurajat. Persoanele care studiau teologia atunci aveau problemele lor de familie, dar, cu toate acestea, au mers mai departe.

Important este ceea ce spunea sfântul Toma: *contemplata aliis tradere*, adică „ceea ce tu ai contemplat să dai altora”. Ceea ce vrem să dăm elevilor este credinţa noastră în Isus Cristos. Scopul nostru nu este acela de a transforma lumea întreagă, nici Isus Cristos nu a făcut-o şi nici apostolii. Profesorul de religie este un martor, dă mărturie despre ceva sau cineva din interiorul lui. Când face acest lucru, îl face cu bucurie şi, în felul acesta, iradiază, transmite ceva. Poate că vreunul dintre elevii pe care îi are în clasă se va schimba, va

rămâne cu ceva bun din ceea ce a primit. Aceasta mi se pare că trebuie să fie motivaţia ce ne îndeamnă la acţiune.

În ce priveşte dificultatea adaptării şi a trecerii de la un nivel mai înalt la unul mai de jos, mă gândesc că dumneavoastră, care aveţi familie şi copii, aveţi deja o importantă experienţă, pe care aş ilustra-o cu o parabolă. Când un copil vă cere ceva de mâncare şi dumneavoastră îi oferiţi, de exemplu, cartofi pai, el vede doar mâncarea, însă nu ştie tot efortul care s-a făcut de la plantarea cartofului până la pregătirea lui pentru masă. Efortul acesta seamănă cu trecerea dumneavoastră prin toate etapele formării teologice şi spirituale, pedagogice şi metodologice. Acum vă aflaţi în momentul de a oferi unui copil cartofii pai: probabil farfuria nu este plină, cartoful nu este bine curăţat etc. Important este că acel copil are cu ce să se hrănească. În acest sens, ceea ce face magisteriul Bisericii este să planteze cartofii în pământ; teologii îi prăşesc şi îi recoltează, iar profesorii de religie îi pregătesc. Toţi fac câte ceva; important este că toţi colaborează la realizarea aceluiaşi scop: mântuirea omului. O satisfacţie mai mare decât aceasta nu poate să fie, iar efortul de la semănat, de la cules şi de la curăţat se uită.

P.S. Aurel Percă:

Nu trebuie să uităm care este finalitatea orei de religie; ar fi frumos ca într-o singură oră să facem multe lucruri, însă finalitatea ei este interesantă, şi anume să punem o cărămidă la formarea unui elev. Bineînţeles că este greu să-i cunoaştem pe toţi, să avem un raport personal cu fiecare dintre ei, dar prezenţa profesorului poate contribui cu ceva la formarea copiilor. Poate nu observăm lucrul acesta imediat, însă, mai târziu, unii îşi vor aminti de profesorul de religie care i-a înţeles şi i-a ajutat. Nu trebuie renunţat la ideea că chiar într-o singură oră se poate face ceva bun. Deocamdată, nu avem condiţii demne în şcoală pentru această oră de religie, totuşi eforturile merită pentru că ele pot contribui la o anumită schimbare în bine.

Referitor la problema că religia este pusă pe locul al doilea în programa de învăţământ, vreau să spun că nu putem pretinde de la o şcoală, care să ofere elevului un orizont cât mai complet, să insiste asupra religiei. Cred că finalitatea şcolii este să ofere ceva elevului, dar nu se poate totul. În sensul acesta avem alte şcoli de profil în care se poate studia mai multă religie şi teologie. Ceea ce trebuie să ştim e faptul că nu formăm teologi din clasa I şi, prin urmare, religia nu poate fi pusă în acelaşi plan cu alte materii. Din punctul nostru de vedere, este o oră importantă, fiindcă oferă o contribuţie la formarea umană şi creştină a copilului.

În ce priveşte lipsa de atracţie faţă de acest obiect, trebuie să recunoaştem că nu putem face din toţi copiii practicanţi activi, totuşi, ora de religie trebuie să fie atractivă printr-o pregătire corespunzătoare, printr-o prezenţă şi o ţinută morală a profesorului, care să-i facă pe copii să aştepte ora de religie.

Lipsa de la sfânta Liturghie a copiilor care frecventează ora de religie poate fi corijată prin colaborarea cu preoţii din parohie. Nu trebuie să-i ducem pe copii cu forţa la sfânta Liturghie, pentru că lucrul acesta poate cultiva antipatia faţă de Biserică. Ceea ce putem face este să dăm un exemplu bun în sensul acesta şi să fim deschişi faţă de întrebările şi problemele copiilor.

Prezenţa preotului în şcoală este necesară, pentru că fiecare paroh este responsabil de predarea religiei în şcolile din teritoriul parohiei sale; el face recomandarea pentru profesorul de religie şi este de dorit ca între profesori şi parohi să existe o colaborare permanentă, nu doar în luna august a fiecărui an când trebuie să obţină *missio canonica* pentru predarea religiei în şcoală.

Absenţele de la ora de religie trebuie văzute în context; unii poate lipsesc de la toate disciplinele, nu doar de la ora de religie.

Misiunea profesorului nu se reduce la comunicarea unor date cu caracter informativ, ci trebuie să dea şi un exemplu bun prin care se va impune mai mult în faţa elevilor.

Lucrul în echipă pentru a face ora de religie mai eficientă se recomandă acolo unde sunt mai mulţi profesori de religie într-o localitate. Sunt convins că prin această colaborare între profesori, orele de religie vor deveni mai atractive.

Scara valorilor în formarea elevilor trebuie să fie clară pentru fiecare profesor în parte şi să ţină cont de formarea integrală a elevului. Apoi, nu trebuie uitat ceea ce este esenţial, acel ceva cu care elevul trebuie să rămână după ce termină şcoala sau ora de religie. În acest sens, selecţia o face profesorul de religie.

Lipsa manualelor este o problemă destul de greu de rezolvat. Elaborarea unui material impune satisfacerea unor exigenţe; nu putem face manuale doar pentru dieceza noastră, ele ar trebui elaborate la nivel de ţară şi să cuprindă o tematică generală şi specifică în acelaşi timp. Acum se încearcă o colaborare la nivel de ţară cu cei din Ardeal, din Bucureşti şi din Timişoara. În toamna trecută, am avut o întâlnire cu directorii de şcoală din fiecare dieceză şi am aflat că peste tot este aceeaşi problemă a manualelor. Atunci s-a hotărât să lansăm câte un manual în fiecare an, însă aici este importantă şi experienţa dumneavoastră, cum spunea părintele Lupu, pentru a putea propune manuale mai bune şi mai bogate decât cele actuale. Sper să putem face ceva în privinţa

aceasta, dar aşa ceva nu se poate realiza doar cu o echipă care se află la Iaşi şi care nu s-a întâlnit niciodată cu o clasă de copii.

Exigenţele mari la examenele de grad şi definitivat nu sunt prea mari dacă le raportăm la profesorii de religie. Cu cât acestea sunt mai ridicate, cu atât creşte calitatea profesorilor. De asemenea, temele propuse sunt cerute de o programă comună; noi nu putem să le schimbăm şi să venim cu altele la aceste examene. Trebuie să fim orientaţi în funcţie de ceea ce se întâmplă peste tot, fiindcă diploma ca atare este recunoscută peste tot, nu doar în dieceza de Iaşi. Deci trebuie să ne supunem rigorii examenelor, conştienţi fiind că ea ridică nivelul prestaţiei profesorilor de religie.

Cateheza adulţilor pentru a-i ajuta pe copii este o problemă frecventă astăzi în parohiile şi bisericile noastre. Există obligaţia de a face cateheză cu toţi membrii unei comunităţi, însă de multe ori sunt preferaţi copii şi tinerii. Acum propunem catehezele pentru sinodul diecezan, care se fac cum se fac; este de dorit ca să fie găsit un timp special pentru cateheză, nu în locul predicii obişnuite.

Şedinţele cu părinţii sunt un prilej bun de a întări colaborarea cu familia elevului şi de a afla problemele cu care se confruntă elevul.

Referitor la bibliotecile parohiale, vreau să spun că Preasfinţitul Petru Gherghel a cerut acest lucru şi eu am recomandat de multe ori confraţilor preoţi ca fiecare parohie să aibă o bibliotecă. În unele locuri încă nu avem biblioteci parohiale mari, dar important e că există. De exemplu, într-o seară mă aflam la Săbăoani, în biroul parohial, şi am văzut acolo vreo 15 copii la birou pe care i-am întrebat: „Ce căutaţi aici la birou? Aţi venit să plătiţi Liturghii?” Ei au răspuns: „Am venit să împrumutăm cărţi”. Cred că mai există şi alte parohii cu biblioteci parohiale. Grija care se impune acum este ca preoţii să adune toate cărţile ce apar atât la editura „Sapientia”, cât şi la editura „Presa Bună” sau la alte edituri şi tratează probleme de interes creştin.

În aceste zile voi întâlni preoţii din dieceză la şedinţele decanale şi voi transmite mai departe aceste probleme care vizează mai buna colaborare cu profesorii de religie. Bineînţeles, nu totul depinde de noi şi nu putem garanta acel cadru care este sub conducerea altor instanţe; ceea ce putem face este să rămânem orientaţi spre acel bine integral al copiilor, care, în viitor, va aduce roade.

Sâmbătă, 9 martie 2002
Pr. Marcel Mititelu (moderator – Atelier I):

Dacă ne gândim la problemele cu care se confruntă profesorul şi elevii la ora de religie, conferinţele de astăzi au fost binevenite. Plecând de la tema primită – cadrul legislativ civil şi bisericesc al orei de religie –, ne-am oprit atenţia mai mult asupra aspectului civil, pentru că am avut-o între noi şi pe d-na avocat Mihaela Ciobanu, care ne-a dat multe lămuriri în această privinţă. Am ajuns la chestiuni practice, care se leagă indirect cu tema de discuţie.

Prima problemă discutată a fost cazul judeţului Neamţ, unde ora de religie la clasele I-IV nu este plătită de Inspectoratul Şcolar Neamţ. Unii profesori au perceput că autoritatea bisericească, într-un anumit fel, n-ar fi intervenit suficient pentru rezolvarea problemei. Totuşi, am înţeles că intervenţiile au fost serioase, iar profesorii n-au fost informaţi despre aceste intervenţii. Aspectul este important pentru profesori, fiindcă intră în joc remuneraţia de la stat şi alte drepturi ale profesorilor, care sunt încălcate prin măsura luată în şcolile din judeţul Neamţ.

O altă problemă se referă la numărul elevilor la ora de religie. Art. 158 din Legea învăţământului spune că numărul elevilor la ora de religie este de maximum 30 de elevi. Dar sunt situaţii în care numărul lor ajunge la 40, profesorii nu pot face faţă şi, totuşi, pentru a salva situaţia din punct de vedere pedagogic, împart grupa de 40 în două şi fac o oră benevol, pentru care iarăşi nu sunt plătiţi. Ce se poate face în privinţa aceasta?

Altă problemă este legată de cazurile în care directorul şcolii intervine cu măsuri care ies din cadrul legislativ. Ce se poate face? Poate interveni parohul sau preotul responsabil pe zonă?

Referitor la evaluarea elevilor, atunci când elevii nu se prezintă la ora de religie, ce se face? Se poate încheia media sau nu?

Domnul profesor Cucoş este rugat să clarifice mai bine conceptul de integrare interdisciplinară.

S-a propus ca aceste întâlniri să fie mai frecvente şi constante.

De asemenea, s-a propus ca, în predicile lor, preoţii să abordeze şi problema orei de religie.

Pr. Mihai Patraşcu:

Datoria de a veghea asupra desfăşurării orei de religie şi a activităţii profesorilor de religie revine autorităţii ecleziastice competente, în cazul nostru episcopului diecezan, care a delegat această datorie părintelui Dumitru Gabor.

Pr. Dumitru Gabor:

În ce priveşte cazul judeţului Neamţ, s-a luat o atitudine destul de fermă. Preasfinţitul Petru Gherghel a trimis o scrisoare Inspectoratului Şcolar Neamţ; răspunsul nu a venit repede; am avut discuţii telefonice şi mi s-a spus că ori de câte ori vor fi probleme să se telefoneze la inspectorul general; am luat legătura cu părinţii decani de la Roman, Adjudeni şi Piatra Neamţ pentru a discuta posibilităţile de rezolvare. Mai târziu, am primit o scrisoare adresată Episcopiei Catolice de Iaşi din partea inspectorului general Creangă şi a părintelui ortodox Oprea, prin care s-a acceptat propunerea Preasfinţitului Gherghel, şi anume ca profesorii să fie acceptaţi în şcoală, ora de religie să nu fie făcută de către învăţător decât dacă are atestat şi *missio canonica*. Acelaşi lucru s-a propus şi de către Mitropolia Ortodoxă de Iaşi, adică la clasele I-IV, orele de religie să fie făcute în şcoală dar voluntar. Problema remuneraţiei revine părinţilor parohi, care sunt rugaţi să-i ajute pe aceşti profesori.

Noi căutăm să cerem de la Inspectoratul Şcolar Neamţ ca drepturile care decurg din contractul pe care îl aveţi cu inspectoratul să nu fie pierdute. De exemplu, cine are şase luni de profesorat şi are dreptul la definitivat am cerut ca timpul acesta să-i fie recunoscut de către Inspectorat. Sau alte drepturi: concediul de boală, de maternitate etc. Singura problemă este „semestrul II" în judeţul Neamţ, pe care încercăm să o rezolvăm cât mai bine.

P.S. Petru Gherghel:

Noi am vrut să facem un protest puternic, însă, după ce l-am întâlnit pe domnul inspector general de la Bucureşti, ne-am răzgândit pentru că el a promis că va rezolva problema. Voiam să ştim de ce s-a ajuns în judeţul Neamţ la o asemenea situaţie, de ce s-a oprit finanţarea numai la religie, şi nu la desen, muzică şi educaţie fizică. Ei au spus că nu e cazul să facem o furtună într-un pahar cu apă, pentru că vor rezolva problema. Am primit un telefon de la Inspectoratul Şcolar Neamţ că profesorii nu vor fi daţi afară din şcoală, chiar dacă unele şcoli au scris: „nu veţi mai continua ora de religie la clasele I-IV". Totuşi, a rămas problema salarizării. Le-am cerut să accepte cartea de muncă şi să meargă mai departe cu angajarea. Mi s-a spus că în judeţul Neamţ se confruntă cu o dificultate specială, şi anume n-au ştiut să distribuie bine fondurile financiare. Nemaiavând cu ce să acopere plata salariilor, au hotărât suspendarea orei de religie şi să o facă cei care sunt învăţători. Noi nu am fost de acord, nu acceptăm ca cei care sunt de confesiune ortodoxă să predea religia în şcolile cu copii catolici. Fiecare cult să-şi folosească potenţialul personal pe care îl are. Aceasta este rezolvarea pentru semestrul II. Dacă au de gând să meargă mai departe tot la fel, atunci vom căuta o altă soluţie. Mitropolia

ortodoxă a spus că preoţii predau religia şi îi pun pe preoţi să predea religia în mod gratuit, sau soţiile preoţilor.

Nu ştiu cum s-a rezolvat până la urmă această problemă, dar iată că aici în sală nu este nimeni care să fi rămas fără serviciu la clasele I-IV. Dacă vor fi probleme în continuare, va trebui să protestăm împreună cu ortodocşii, pentru că se află în aceeaşi situaţie ca şi noi. Deocamdată, cei care au rămas fără plată pentru orele predate vor fi înscrişi la parohiile noastre şi vor fi răsplătiţi. Ştiu că sunt deja câteva cazuri în care profesorii de religie sunt plătiţi de noi într-o formă sau alta, poate nu cu cât erau plătiţi mai înainte, dar ştiu că sunt remuneraţi.

Pr. Dumitru Gabor:

Grupele de elevi nu ar trebui să fie o problemă. Dacă într-o clasă sunt 30 de elevi, luăm clasa aşa cum este. Pentru clasele I-IV, grupa putea fi formată din 10 elevi; pentru clasele V-VIII, grupa trebuia formată din 15 elevi. Acum sunt informat că se va modifica ceva în privinţa aceasta. Deocamdată, normele pentru o clasă prevăd 30 de elevi, şi nu 40. Cred că nici un director nu poate să oblige pe cineva să lucreze cu 40 de elevi; printre altele, nici clasele nu sunt pregătite pentru aşa ceva. După părerea mea, grupele ar trebui să fie formate din 20 de elevi. Unde sunt cazuri de grupe mai mari de 30, vă rog să-mi faceţi o adresă pentru a le rezolva.

În privinţa problemei directorului care depăşeşte cadrul legal prin intervenţiile sale, doresc să ştiu punctual despre cine şi despre ce este vorba. Ceea ce trebuie ştiut ca sigur este faptul că ora de religie face parte din trunchiul comun, iar directorii nu pot trece peste această prevedere legală. Dacă un părinte vine şi spune: „eu nu vreau ca fiul meu să facă ora de religie”, să ştiţi că are dreptul să ceară aşa ceva, dar în scris. Dacă nu face o cerere în scris, se consideră ca şi cum ar fi de acord. Cu toate acestea, dacă un copil nu participă la ore, acesta rămâne cu media neîncheiată; dacă nu vine la corijare, rămâne repetent. Oricum, trebuie luată legătura cu familia; dacă directorul insistă ca media să fie încheiată, vă recomand să fim cinstiţi şi cu noi şi cu copiii. Chiar dacă e greu, cu bunăvoinţă totuşi trebuie să dăm dovadă de verticalitate în comportarea noastră, dacă nu pentru altceva, cel puţin pentru faptul că ora de religie face parte din trunchiul comun.

Aţi vorbit de repetarea acestui gen de întâlniri; vreau să vă spun că nu sunt de acord ca aceste întâlniri să fie prea dese, dar dacă ar avea loc de două ori pe semestru mi se pare că nu e rău şi împovărător pentru organizatori şi participanţi. Referitor la întâlnirile profesorilor cu caracter spiritual, adaug

observaţia că posibilitatea de a organiza aşa ceva într-o vacanţă de Crăciun sau de Paşti, ori în vacanţa mare, deci o dată pe an, este de luat în seamă, asemenea întâlniri fiind mai mult decât utile, chiar necesare. În acest sens, propunerea dumneavoastră este binevenită.

P.S. Petru Gherghel:

Vreau să completez ceea ce s-a spus aici prin a vă prezenta programul Casei Verbiţilor, care cuprinde zile de reculegere destinate în special profesorilor de religie. Ele fac parte din formarea permanentă a profesorilor de religie. Eu am cerut să fie fixate asemenea perioade de exerciţii spirituale, pentru a veni în întâmpinarea dorinţei deja exprimată de dumneavoastră.

Pr. Wili Dancă:

În legătură cu această propunere de a face exerciţii spirituale cu profesorii de religie, am stat de vorbă şi cu P.S. Petru Gherghel şi cu P.S. Aurel Percă şi am ajuns la concluzia că este necesar ca preoţii vicari din centrele reşedinţă de judeţ să se implice mai mult în formarea spirituală a profesorilor de religie. Sunt de părere că, în funcţie de limita unui judeţ, se pot organiza mai repede şi mai bine asemenea întâlniri cu caracter spiritual, care să dureze o singură zi şi să cuprindă două meditaţii, o sfântă Liturghie şi împărtăşirea experienţelor proprii. Ideea de a organiza o dată pe an o întâlnire spirituală cu toţi profesorii de religie este bună, dar trebuie lucrat mai mult pentru ca ea să fie încununată cu roade reale. Dar ceea ce se poate face mai uşor mi se pare că este întâlnirea cu profesorii din cadrul unui judeţ, iar aici părinţii vicari ar putea să aibă mai multă iniţiativă, bineînţeles, cu sprijinul părinţilor decani respectivi.

Pr. Marius Bucevski (moderator – Atelier II):

Tema noastră a fost „Lecţia şi evaluarea în cadrul orei de religie". Pornind de la referatele prezentate am ajuns la anumite concluzii.

Subiectivismul omului poate altera coerenţa dintre obiectele de studiu propuse elevilor, iar ora de religie ar putea pierde mult din originalitate.

Prezenţa copiilor care provin din familiile mixte; în timpul vacanţelor, aceşti copii participă la sacramente în Biserica Ortodoxă, iar când se întorc la şcoală, în capul lor este o confuzie generală.

De aceea îl întrebăm pe domnul profesor Cucoş: Din ce moment începe „interconfesionalitatea" despre care ne-a vorbit?

Pe P.S. Gherghel îl întrebăm: Dacă se ajunge la interconfesionalism, nu riscăm să cădem în relativismul religios, despre care se vorbeşte în documentul

Dominus Iesus? Dacă se renunţă la ceea ce propune credinţa catolică, educaţia religioasă devine educaţie pur civică sau morală, sau ora de religie se poate confunda cu ora de dirigenţie. Cum rămânem cu elementul catolic în cadrul orei de religie?

De multe ori, între profesorii de religie şi ceilalţi profesori de alte discipline lipsesc punctele comune şi o cale de înţelegere. Trebuie să ţinem cont şi de faptul că mulţi dintre ei au avut contacte cu filozofia marxistă, au fost educaţi în spiritul materialismului dialectic. Profesorii de religie sunt primii care iau contactul cu ei, nouă revenindu-ne datoria de a-i deschide spre Biserică, credinţa în Dumnezeu şi spre prezenţa orei de religie în şcoală. În felul acesta, putem să ajungem la o anumită coerenţă între conţinuturile disciplinelor predate în şcoală.

S-a spus aici că, în unele şcoli, copii de altă religie doresc să participe la orele de religie catolică. Cum procedăm în acest caz?

Absenţele de la ore pot fi diminuate prin sporirea atractivităţii orei de religie.

În ce priveşte evaluarea, s-au subliniat aceste aspecte. Dacă se recomandă ca notele să fie cât mai exigente, se pare că vom rămâne fără elevi în clasă. Care ar fi scara evaluării? S-a spus că este necesar să propunem baremul la care trebuie să ajungă toţi elevii, pentru a nu ajunge în situaţia de a avea note foarte slabe sau să nu încheiem media. Evaluarea are ca scop şi autoverificarea profesorului: dacă elevul nu ştie mai nimic, profesorul trebuie să se întrebe cum a predat ora de religie? Din nou s-a pus problema manualelor şi a materialelor ajutătoare.

Cum reuşim să-i învăţăm pe copii o anumită conduită? Nu cumva evaluarea se concentrează doar asupra informaţiilor asumate? S-a ajuns la concluzia că una dintre cele mai bune metode de evaluare ar fi „portofoliul", dar, totodată, s-a constatat şi lipsa mass-mediei catolice care să-i ajute pe copii şi tineri în sensul acesta. Deci s-a pus problema schimbării comportamentului elevilor prin conţinutul orei de religie şi evaluarea lor în funcţie de prezenţa la sacramente.

S-a spus că ar fi bine să se acorde mai multă importanţă orei de religie prin legislaţie. Din importanţa care i se acordă derivă şi evaluarea corespunzătoare. De exemplu, dacă se spune că religia nu se cere la bacalaureat, evaluarea nu poate fi corespunzătoare. Aici s-a mai spus că fiecare se pregăteşte pentru evaluarea finală pe care o face Dumnezeu la sfârşitul fiecăruia şi al lumii.

De asemenea, interesant este faptul că, de multe ori, evaluarea nu reflectă mediul natural în care trăiesc copiii, situaţia lor reală. La întrebările noastre, copiii răspund ceea ce vrem noi, dar nu ceea ce ei gândesc cu adevărat. În

sensul acesta, copiii ar trebui ajutaţi să descopere şi singuri ceea ce este bine şi ceea ce este rău, şi numai aşa comportamentul lor se poate schimba efectiv.

La liceu, se pare că metoda autoevaluării are un efect negativ, pentru că fiecare încearcă să se supraestimeze. Mai bună ar fi evaluarea reciprocă. În cazul copiilor, s-a spus că ar fi mai bună întrecerea pe grupe, pentru a se stimula unul pe altul. Evaluarea practică se poate face şi prin apropierea faţă de elevi, printr-o cunoaştere mai bună, printr-o prietenie reală cu ei.

S-a subliniat necesitatea ca profesorii de religie să fie un model pentru elevi, să găsească în noi răspunsurile la întrebările pe care şi le pun. Evaluarea trebuie să fie în funcţie de capacitatea elevilor; totuşi nu credem că se pot verifica toate metodele de evaluare. Evaluarea trebuie să semene cu actul Creatorului, adică să îmbinăm educarea şi corijarea elevului pentru a forma din el un om adevărat, un creştin bun.

Prof. Constantin Cucoş:

Conceptul de integrare este problematic, eu am încercat să-l delimitez din punctul meu de vedere şi i-am dat o interpretare pedagogică. În nici un caz nu m-am referit la religie, la dimensiunea teologică. Conceptul trebuie procesat, ca să spun aşa, după repere metodice şi deontologice şi aşa mai departe.

Dacă visez la o integrare, mă refer la cunoştinţele predate şi nicidecum la ceea ce se află în spatele lor, deci la valorile transmise prin şcoală. Faptul că există o legătură între cele două planuri este adevărat, dar în şcoală se operează cu altfel de cunoştinţe care sunt organizate, selectate, conexate în aşa fel încât să fie comprehensibile şi centrate pe trunchiul comun şcolar. Există în pedagogie această metodă de predare integrată din blocul de cunoştinţe şi valori şi la acest aspect m-am referit, dar nu am vizat confesiunile şi religiile.

Nu am intrat în prea multe detalii, aceste blocuri de cunoştinţe pot fi organizate, structurate după criterii generale, particulare, non-specifice şi aşa mai departe. Putem să predăm religia în mod integrat, în sensul că identificăm un bloc comun de valori pentru mai multe religii.

În ce moment trebuie servit acest model integrat? Mai întâi, predarea trebuie să se facă monoconfesional, deci individul trebuie educat în valorile specifice, şi apoi urmează să se facă o deschidere progresivă spre alte informaţii spirituale. Există o condiţie deontologică ce trebuie respectată, şi anume raportarea corectă faţă de alteritatea confesională, în sensul de a organiza în aşa fel conţinutul predării încât să nu-i deranjeze pe alţii. Sunt situaţii, nu e cazul la dumneavoastră, când se structurează un conţinut religios în mod maniheist:

eu sunt bun, celălalt e rău şi se urmează această linie de comparaţie negativă până mai târziu.

Predarea integrată se poate face la un moment dat şi printr-o altă metodă, prin predarea în echipe de profesori. Să nu vă sperie gândul acesta: se poate ca la o anumită oră, la liceu de pildă, să chemaţi şi un reprezentant al alterităţii confesionale pentru a dezlega aceeaşi problemă din unghiuri diferite. Dar pentru aceasta, elevul trebuie să fie destul de matur ca să poată să discearnă anumite aspecte ale unei probleme. Metoda aceasta poate fi prezentă în practica didactică.

Nu cumva modul de a privi integrat conţinuturile dă naştere la confuzie? Din moment ce publicul este avertizat, cred că nu poate genera confuzie. În nici un caz, integrarea valorică nu înseamnă sincretism, relativism religios. Dacă integrarea este făcută cu pricepere, profesionalism, cu o conlucrare sinceră între părţi, nu conduce la concurenţă între valorile unor confesiuni. Având în vedere practicile recente de structurare a programei, trebuie spus că integrarea este dificilă. Proiectul pe care eu l-am prezentat are un caracter vizionar; el nu se referă la prezent, ci mai mult la viitor. Însă e bine să fim avertizaţi în legătură cu aceste exigenţe încă de pe acum. În măsura în care putem să netezim terenul e bine să integrăm ceea ce poate fi integrat în acest moment. Deci nu e vorba de cumulare mecanică, simplă a unor elemente, ci de o sinteză mult mai sofisticată, pe care noi putem să o realizăm la un moment dat.

Prof. Mariana Purţuc:

Vorbeaţi despre evaluare la ora de religie ca şi cum ar fi o problemă artificială. Nu cred. Problema este foarte importantă, dar în primul rând trebuie să ne impunem noi strada de urmat, trebuie să fim pregătiţi de a concepe şi a aplica metode de identificare a atitudinilor şi comportamentelor elevilor, pentru că ora de religie se adresează atât vieţii, în ideea de achiziţie de cunoştinţe, dar şi sufletului, în ideea de acţionare în spiritul celor asumate.

Este normal ca la ora de religie să ţinem seama şi de comportament, de observarea sistematică a elevului, de ancheta cu privire la calităţile personale. Este important, în schimb, să stabilim ponderea acestor comportamente şi ponderea cunoştinţelor dobândite. Dar nu putem spune că putem da o notă numai pentru comportament, atâta vreme cât ora de religie este integrată în sistemul de învăţământ.

Când Ministerul Educaţiei Naţionale, în urmă cu câţiva ani, a pus problema calificativului ca stimulativ pentru profesorul de religie, din toate părţile au fost proteste, afirmându-se că în felul acesta profesorul de religie este marginalizat.

Deci trebuie să fim coerenţi cu ceea ce gândim. Atâta vreme cât sistemul actual de învăţământ ne-a permis o metodă de notare de la 1 la 10, să o adaptăm specificului obiectului nostru: să ţinem seama atât de cunoştinţe, cât şi de valori şi comportamente.

Exemplele de evaluare care pot fi date încearcă să răspundă problemelor pe care le ridică sistemul naţional de evaluare. Iar religia, ca parte integrantă a trunchiului comun, trebuie să se adapteze acestui sistem naţional de evaluare. Dar este de competenţa profesorului să aleagă un tip de evaluare care convine conţinutului instructiv-educativ. Aici trebuie făcută diferenţa între învăţământul obişnuit şi învăţământul cu profil teologic. De exemplu, referatul se poate folosi în cazul învăţământului cu profil teologic, dar nu în învăţământul obişnuit. De asemenea, portofoliul este cel mai la îndemnă ca tip de evaluare sumativă, este rezultatul unei activităţi îndelungate. Dar portofoliul trebuie în aşa fel gândit încât elevii să-şi pună în valoare tot ceea ce ei ştiu şi să fie sensibilizaţi cu privire la problema propusă la ora de religie, să devină parte activă în realizarea acestor portofolii. Deci portofoliul este o formă prin care elevul este sensibilizat şi activat pentru asumarea cunoştinţelor şi punerea lor în practică prin comportament şi atitudini.

Problema autoevaluării nu trebuie văzută ca ocazie de laudă; autoevaluarea este o primă fază prin care copilul învaţă să se cunoască pe sine, să se evalueze corect şi responsabil. Aceasta este meseria profesorului, şi mai ales a profesorului de religie. Deci nu trebuie pusă problema în termeni că autoevaluarea este un mod de a încuraja lauda de sine; se poate să fie aşa ceva într-o primă fază, ţine de tendinţa copilului, dar el trebuie ajutat să se cunoască şi să se autoevalueze corect.

P.S. Petru Gherghel:

Aud aici nişte lucruri minunate.

S-a vorbit de tendinţa unora de a pune problema religiei în termeni de „noi suntem buni, ceilalţi sunt răi”. Vreau să subliniez că noi trebuie să ne pregătim să sesizăm lucrurile comune Bisericii Catolice, Bisericii Ortodoxe şi comunităţilor protestante. Dar, în acelaşi timp, fiecare trebuie să lucreze serios pentru a-şi cunoaşte propria confesiune, religie, pentru a putea să cunoască, apoi, religia celuilalt. Noi am avut o perioadă, şi încă o mai avem, în care ne-am deschis puţin faţă de ceilalţi. Cum spunea domnul profesor, „eu sunt bun pentru că celălalt e rău”. Cu alte cuvinte, nu primesc un copil la lecţie pentru că nu e catolic sau pentru că e dintre cei „răi”, eretici. Astfel de copii trebuie văzuţi în viziunea creştină a celor două mii de ani de creştinism; diferenţierile

şi specificităţile pe care le aduc ne pot face să înţelegem mai bine frumuseţea adevărului. Oricum, în problema aceasta mai sunt multe de făcut şi rămâne de perspectivă. Dacă vreţi să ştiţi, dialogul ecumenic merge pe acest schelet al problemelor comune, pe când cele mai diferenţiate şi mai sensibile sunt lăsate pentru mai târziu. Dar, între timp, toţi sunt invitaţi să-l cunoască pe celălalt.

Aici ne lovim de o dificultate mare, pentru că suntem consideraţi străini, eu însumi sunt considerat străin, deşi sunt episcop al unei Biserici de atâtea sute de ani, pentru că nu sunt ortodox. Această mentalitate trebuie încet-încet purificată. Celălalt trebuie văzut aşa cum este el, ortodox sau catolic, cu credinţa lui creştină, care este lucrul cel mai important. Aşadar, între noi şi ceilalţi există mai multe asemănări decât deosebiri, iar deosebirile, vom înţelege mai târziu, fac parte din întreg.

În ce priveşte pericolul relativismului religios, el nu se referă la religia creştină şi la creştini, ci la religiile orientale. Aici, părintele Wili ar putea să vă spună mai mult. Când religiile orientale sunt puse la acelaşi nivel cu religia creştină, cu revelaţia creştină, atunci se ajunge la relativism. Sunt unii care afirmă că şi religiile orientale îl mântuiesc pe om. Desigur că în toate există *semina Verbi* (seminţele Cuvântului), dar nu toate religiile sunt egale între ele. Şi la Assisi s-au auzit asemenea glasuri. Cu toate că există diferenţe mari, apropierea şi cunoaşterea este foarte importantă şi de promovat. Mesajul nostru creştin trebuie transmis şi prin acest dialog, această obligaţie rămâne pe mai departe, dar să-l vestim cu respect, lăsând celorlalţi libertatea de a-l accepta. Deci nu e vorba de relativism, ci trebuie luptat pentru păstrarea propriei identităţi, pentru a o face cunoscută şi, totodată, pentru a accepta identitatea celuilalt şi pentru a căuta elementele care sunt comune. Poate se va ajunge odată să existe un buchet de exprimări comune, valabile pentru toţi, şi câteva diferenţe specifice.

Vă mulţumesc că vă ocupaţi de aşa ceva şi vă încurajăm ca să vă cunoaşteţi şi mai mult identitatea proprie pentru a o face cunoscută şi celorlalţi. Atunci când veţi prezenta învăţătura creştină catolică, să nu vă feriţi de prezenţa altora; să ascultaţi cu interes şi acea învăţătură pe care o prezintă alţii. Important e să prezentaţi bine învăţătura creştină şi atunci îi veţi atrage şi pe alţii. Cu alte cuvinte, cei care vin la ora de religie să se bucure şi să înveţe ceva, dar cu atâta respect încât nimeni să nu fie acuzat că e altul şi că nu trebuie să-l acceptăm. Trebuie să găsim acele valori comune şi pe acest teren să ne întâlnim unii cu alţii. Vă mulţumesc.

Seria II (15-16 martie 2002)

Vineri 15 martie 2002

Pr. Felician Tiba (moderator – Atelier I):

În atelierul nostru, am discutat tema „Religia în Sfânta Scriptură şi creştinismul”, urmând o schemă întocmită după conferinţele din cursul dimineţii. Am încercat să cuprindem toate cele trei conferinţe. Am pornit de la Sfânta Scriptură, ca bază pentru ora de religie, şi am ajuns la profesorul de religie şi la destinatarul orei de religie, elevul. Profesorul se hrăneşte din Sfânta Scriptură, iar elevul din ceea ce îi spune profesorul.

De la Sfânta Scriptură la creştinism. Pentru a înţelege creştinismul, ne folosim de parabole, de modul cum era înţeleasă religia în Vechiul Testament, cu adaosurile şi originalităţile religiei creştine.

Ce transmit profesorii elevilor? Date privitoare la religie, izvoare, parcursul istoric şi concretizări de-a lungul istoriei.

S-a pornit de la acceptarea parabolelor, ca un mod uşor de a ne adresa auditoriului din faţa noastră, elevilor. Aşa cum Isus, Învăţătorul prin excelenţă, s-a folosit de parabole pentru a se face mai uşor înţeles de cei din jurul său, la fel şi noi, ca profesori, trebuie să căutăm acele modalităţi de a vorbi pe înţelesul copiilor. Prin urmare, ca şi Isus, trebuie să folosim exemple în cadrul orei de religie, care să pornească de la realitatea concretă, adică din viaţa copiilor. Parabolele sunt un mod de a ne înălţa mai uşor la alte realităţi, de a percepe un anumit adevăr. Din parabole desprindem necesitatea de a folosi un limbaj adecvat capacităţii elevilor.

Pornind de la parabole, am făcut cale întoarsă în Vechiul Testament, unde am căutat modalităţi asemănătoare parabolelor prin care Dumnezeu s-a adresat poporului ales. Şi ne-am oprit la cele 10 porunci.

Aici s-au pus două întrebări.

În Vechiul Testament, Dumnezeu se adresează poporului prin intermediari. De exemplu, Moise care prezintă poporului cele 10 porunci. Întrebarea care se pune este următoarea: cum putea să convingă Moise pe poporul ales de faptul că aceste porunci veneau de la Dumnezeu?

A doua întrebare: Isus Cristos a înfiinţat personal creştinismul sau a dat altora această misiune?

Am discutat apoi relaţia dintre profesor şi elev. Cum ne adresăm elevilor, ţinând cont de limbajul parabolelor? Dacă vorbim despre Sfânta Scriptură, ce trebuie să facem? S-a ajuns la concluzia că, mai întâi, trebuie să concretizăm învăţătura biblică în viaţa noastră, adică să dăm un exemplu personal, pentru că profesorul devine credibil prin exemplul lui de viaţă şi, apoi, să-i ajutăm pe copii să treacă de la o credinţă teoretică la o credinţă practică.

Pr. Vladimir Petercă:

Isus Cristos nu a înfiinţat o religie aşa cum ne-am aştepta noi astăzi, ci, prin tot ceea ce a făcut şi ne-a învăţat, el a pus bazele religiei creştine. Putem spune că doctrina lui Isus Cristos este prezentă în creştinism. Noul Testament ne vorbeşte despre Isus ca despre Cineva care avea putere, care primise de la Dumnezeu misiunea de a prezenta noua învăţătură. Apostolii au înţeles că trebuie să predice această învăţătură nouă şi, înainte de a o predica, trebuie să o trăiască.

În ce priveşte problema intermediarilor între Dumnezeu şi popor, trebuie să ştim ceea ce spune Noul Testament, şi anume că nimeni nu l-a văzut pe Dumnezeu. Vechiul Testament ne spune că Dumnezeu este Fiinţa de care nimeni nu se poate apropia, omul neputând să o înţeleagă. Vechiul Testament spune undeva că „cine îl vede pe Dumnezeu moare!". În lumina acestor convingeri, se înţelege uşor că Dumnezeu nu avea cum să se adreseze poporului în mod direct, ci prin intermediari. Aceştia au fost Moise, profeţii, cei drepţi şi înţelepţi etc. Putem spune că toată revelaţia Vechiului Testament s-a concretizat în această manieră.

Pr. Alois Bulai:

Despre felul în care a vorbit Dumnezeu, găsim la începutul *Scrisorii către Evrei* o sinteză a acestui aspect: „După ce, în repetate rânduri şi în multe feluri, Dumnezeu le-a vorbit odinioară părinţilor noştri prin profeţi, în aceste vremuri de pe urmă, ne-a vorbit nouă prin Fiul, pe care l-a pus moştenitor a toate, prin care şi lumea a creat-o. El este răsfrângerea luminoasă a măreţiei şi icoana fiinţei lui şi el le susţine toate prin cuvântul său puternic. După ce a înfăptuit curăţirea de păcate, el s-a aşezat la dreapta măririi în înalturi, ajuns cu atât mai presus de îngeri, cu cât a moştenit un nume neasemuit cu al lor" (*Evr* 1,1-4).

Deci, Dumnezeu a vorbit în multe rânduri şi în multe chipuri părinţilor noştri prin profeţi până la venirea lui Isus Cristos, care este Cuvântul definitiv al Tatălui. Sunt multe chipuri ale vorbirii lui Dumnezeu, de exemplu, faptele creaţiei, care vorbesc omului despre Dumnezeu. În mod normal, omul, pornind de la contemplarea celor create, ar putea să ajungă la existenţa lui Dumnezeu şi să justifice legea morală naturală. A vorbit prin Moise şi prin profeţi, a vorbit prin toate celelalte persoane pe care Sfânta Scriptură le numeşte *mal'ak*, adică mesager, trimis al lui Dumnezeu, cel care vorbeşte în numele lui Dumnezeu.

Problema transmiterii credinţei este deosebit de importantă, ea caracterizează poporul alianţei, poporul ales al lui Dumnezeu. Acest popor a dat mărturie din persoană în persoană, din tată în fiu, din generaţie în generaţie

despre faptele minunate pe care le-a realizat Dumnezeu. Textul Sfintei Scripturi pe care îl avem acum vine la sfârşitul unor tradiţii care s-au format în diferite locuri, atingând diferite nuanţe, pentru ca, în cele din urmă, acest cuvânt inspirat de Duhul Sfânt să fie istoria intervenţiei lui Dumnezeu în viaţa oamenilor.

Pr. Wili Dancă:

Isus Cristos este întemeietorul creştinismului. Să ne amintim ce spune Isus în sinagoga din Nazaret, reluând cuvintele profetului Isaia: „Duhul Domnului este asupra mea: pentru aceasta m-a uns să duc săracilor vestea cea bună; m-a trimis să proclam celor închişi eliberarea şi celor orbi recăpătarea vederii; să redau libertatea celor asupriţi; să vestesc un an de îndurare al Domnului". Iar ceva mai departe adaugă: „Astăzi s-a împlinit Scriptura aceasta pe care aţi ascultat-o cu urechile voastre" (*Lc* 4,18.21-22).

Când analizăm un lucru oarecare, privirea noastră porneşte în mod obişnuit din afară şi, încet-încet, pătrunde în esenţa interioară a lucrului respectiv. În legătură cu creştinismul, noi suntem impresionaţi, în primul rând, de formele exterioare prin care se manifestă esenţa acestuia, credinţa în Dumnezeu unul şi întreit. De fapt, nu există credinţă creştină ruptă de un context uman, cultural etc. Credinţa creştină este mereu întrupată în formele culturale şi spirituale specifice unei zone, unei mentalităţi. Isus Cristos ne arată calea unei noi legături cu Dumnezeu, care schimbă nu atât formele religioase existente până atunci şi până astăzi, fiindcă unele dintre ele persistă încă, ci inima omului. În raport cu formele religioase ale Vechiului Testament, Isus inaugurează o dialectică de tipul prevestire-împlinire, semn-semnificaţie, arătând prin aceasta că semnificaţia rămâne mereu aceeaşi, pe când semnele, formele de exprimare a credinţei în cazul nostru, se pot schimba în funcţie de timp şi de spaţiu.

Să luăm exemplul unui creştin dintr-un sat oarecare din Moldova. Spunem că este creştin atât pentru credinţa, cât şi pentru modul lui de a fi în lume. Desigur că nu putem identifica credinţa creştină cu felul în care el o trăieşte, deşi aceasta este prima ispită care ne iese în cale când vrem să aflăm ce este credinţa creştină. Fără această distincţie între revelaţia creştină şi formele ei de exprimare în timp şi spaţiu nu putem înţelege exact ce este religia creştină. Pentru mai multă claritate, să spun că protestantismul, ortodoxismul, catolicismul sunt forme de manifestare ale creştinismului, care, înainte de toate, este o învăţătură spirituală cu roade deosebite în planul culturii şi al civilizaţiei umane. Pe aceeaşi linie de înţelegere, găsim diferenţe între creştinismul

românesc, francez, german, italian, sârbesc, deşi rădăcina din care provin aceste filoane spirituale este aceeaşi, adică Isus Cristos şi evanghelia sa.

Aşadar, Isus Cristos inaugurează un fel cu totul nou de intra în legătură cu Dumnezeu cel nevăzut, subliniind importanţa trăirii în viaţa omului, a inimii ca expresie a omului întreg în relaţia cu Dumnezeu. Dar modalitatea punerii în practică a mesajului lui Isus diferă de la om la om. Chiar dacă, în cazul lui Isus, mesajul se confundă cu mesagerul, în cazul oamenilor rămâne o diferenţă. Oricum, creştinismul cuprinde toate aceste aspecte: mesajul, mesagerul şi modalităţile umane de acceptare şi punere în practică a mesajului divin revelat nouă în persoana lui Isus din Nazaret.

De multe ori se întâmplă că la ora de religie se fac exagerări de perspectivă, prezentând doar o formă a creştinismului ca fiind cea mai bună, de exemplu cea catolică italiană sau cea ortodoxă românească. Din punctul de vedere al ştiinţei religiei, asemenea abordări sunt eronate. La ora de religie nu trebuie să intervenim sentimental şi personal, amestecând prezentarea obiectivă a religiei creştine cu frustrările sau convingerile noastre. Să nu uităm că formele de manifestare ale credinţei creştine apar în istorie şi tot în istorie dispar. Să nu le dăm statut de ceva în sine absolut! Există forme care durează mai mult, altele mai puţin, ca frunzele copacilor toamna, după prima brumă. De exemplu, creştinismul catolic în forma populară din satele noastre cu greu se întâlneşte la oraşe sau în Occident. Duhul suflă unde vrea şi cum vrea: în cele din urmă, dispariţia unor forme religioase şi apariţia altora noi este un semn al supremaţiei sau victoriei Spiritului.

P.S. Petru Gherghel:

Creştinii astăzi intră în contact cu oameni care aparţin sau trăiesc o altă religie decât cea creştină. De aceea poate e bine să mai auzim încă o dată ce înseamnă expresia *semina Verbi* (seminţele Cuvântului), care se găsesc în alte religii?

Pr. Wili Dancă:

Încă de la începutul drumului ei în istorie, Biserica creştină s-a confruntat cu problema raportării la religiile păgâne sau necreştine. Sfinţii Părinţi sunt primii care teoretizează acest raport, vorbind despre anumite elemente pozitive din punct de vedere creştin pe care celelalte religii le conţin. Astfel că, în timp, vestirea evangheliei la popoarele păgâne a valorificat elementele care erau compatibile cu noua învăţătură a lui Isus Cristos, mort şi înviat pentru răscumpărarea tuturor oamenilor, purificându-le şi înălţându-le la o nouă

demnitate. Într-un anumit fel, putem spune că, şi prin religiile păgâne, Dumnezeu a vorbit oamenilor şi i-a pregătit pentru primirea evangheliei, pentru că şi în aceste religii găsim elemente valide de adevăr şi de bine, aşa cum sunt şi în creştinism. De aceea, K. Rahner spune că nu doar măgăriţa lui Balaam putea să profeţească şi să intre astfel în planul lui Dumnezeu de mântuire a oamenilor, ci şi oamenii înşişi din afara poporului ales şi din afara comunităţii primordiale de creştini de la Ierusalim.

Ce ar fi adevărat şi ce ar fi bun în religiile necreştine astăzi? De exemplu, convingerea că omul este creat de un Creator, că destinul omului nu se termină aici pe pământ, că viaţa omului nu se reduce la lumea materială, că prin jertfă şi rugăciune omul se ridică la o treaptă superioară de existenţă etc. Dacă ar fi să exprimăm printr-o imagine raportul dintre creştinism şi celelalte religii, atunci în centrul mai multor cercuri concentrice se află Isus Cristos şi, în jurul lui, celelalte religii, care, în măsura în care trăiesc învăţătura, evanghelia sa, se apropie sau se distanţează unele de altele şi de centrul de gravitaţie al mântuirii, adică de Isus Cristos. Oricum, nu trebuie să înţelegem că toate religiile sunt la fel de bune; relativismul şi indiferentismul sunt două atitudini periculoase în acest sector. Noi rămânem pe mai departe creştini, adică martori ai învierii cu un mandat de a vorbi despre Domnul înviat până la marginile lumii, dar cu umilinţă, răbdare şi respect faţă de libertatea celuilalt, care, numai mişcat de harul lui Dumnezeu, va accepta în cele din urmă evanghelia.

Cum am spus şi în conferinţă, credinţa creştină are sădită în inima ei dorinţa de dialog – fie pentru că Domnul ne trimite în lume, fie pentru că Originea fundamentală a identităţii noastre de creştini este absentă şi, de aceea, îl căutăm cu şi în ceilalţi –, dar dialogul înseamnă respectarea celuilalt, pentru că şi el este o valoare demnă de atenţie: este creat de Dumnezeu, este chemat la mântuire, poate chiar îl caută cu ardoare pe Dumnezeu etc. În această cheie dialogală, vestirea evangheliei ţine cont de libertatea celuilalt şi se realizează printr-o mărturie respectuoasă a celuialt.

Sfântul Părinte Ioan Paul al II-lea vorbeşte despre dialogul interreligios într-o carte numită *Să trecem pragul speranţei*. Printre altele, papa spune că, înainte de a ne opri la diferenţele dintre religii, trebuie să vedem ceea ce uneşte. Un element fundamental în existenţa lui *homo religiosus* este nostalgia după Dumnezeu, căutarea serioasă a lui Dumnezeu. Ei bine, această nostalgie după Dumnezeu este una dintre acele *semina Verbi* (seminţe ale Cuvântului), despre care era vorba la început.

Profesoară (din sală):

Ce raport există între limbajul abstract şi limbajul parabolelor?

Pr. Vladimir Petercă:

Parabolele folosesc un limbaj simplu, direct. Isus voia să aibă un contact cu toată lumea, fie că erau oameni învăţaţi, fie că erau oameni simpli. Am spus că lui Isus nu-i plac argumentele abstracte, pentru că ele se referă la o lume dincolo de cea reală. Adevărurile lui Isus nu sunt rezervate câtorva iniţiaţi, ci sunt destinate tuturor oamenilor, de aici şi limbajul simplu al parabolelor. Chiar dacă aceste adevăruri sunt profunde, Isus le prezintă într-un mod pe înţelesul tuturor, până şi al copiilor, pentru că mesajul lui are un caracter universal, nu se adresează doar câtorva iniţiaţi.

Pr. Iacob Stolnicu (moderator – Atelier II):

Atelierul al II-lea a avut ca temă de discuţie „Religia în şcoală şi cateheza în Biserică". S-au discutat multe lucruri; unul pare să fi fost central: mesajul lui Dumnezeu ne face pe toţi, în special pe profesorii de religie, mesageri. Ei sunt asemenea Mariei Magdalena care, deşi venea de la mormânt, mărturia ei că Domnul a înviat nu era crezută de nimeni. Cu astfel de probleme se confruntă ei în şcoală.

O primă întrebare pentru părintele Ştefan Lupu: Ce înseamnă a preda religia în şcoală? Profesorii au dat răspunsuri diferite, în funcţie de problemele pe care le întâlnesc în şcoală de astăzi. Lucrurile frumoase se fac din pasiune, iar pasiunea se transformă în artă. Profesorii s-au regăsit în portretul făcut de Preasfinţitul Gherghel: punctualitate, ţinută vestimentară, morală, verbală; profesionalism în pregătire, pasiune, măiestrie şi tact pedagogic; participare şi integrare în viaţa colectivului profesoral din şcoală; disponibilitate şi solidaritate cu ceilalţi profesori şi cu întreaga comunitate parohială; organizarea unor acţiuni bine gândite şi proiectate, cu sarcini precise pentru elevi; stabilirea etapelor şi desfăşurarea lor.

Probleme discutate în legătură cu şcoala.

Copiii catolici întâmpină probleme unde sunt şi ortodocşi.

A revenit problema manualelor de religie, lipsa unui material didactic pentru profesori, stabilirea unui cabinet de religie în şcoală, acolo unde este posibil, chiar împreună cu fraţii ortodocşi. S-a vorbit la un moment dat de un cabinet ambulant prin dieceză; dacă nu este posibil, acum se poate prin internet. Ar fi bine să existe un site într-o comunitate pe care profesorii să-l folosească.

Consumul de droguri, fenomen care apare la cei mai tineri în liceu, este un element care are o influenţă negativă asupra tuturor elevilor.

Olimpiadele de religie – profesorii muncesc, elevii muncesc, stimularea elevilor.

Materia care se predă la clasele a IV-a este greoaie, trebuie căutate alte căi de uşurare a predării materialelor.

Conştiinţa confuză a tinerilor conduce la amânarea responsabilităţii şi prelungirea adolescenţei. Toţi se plâng că nu au timp şi sacrificiul este greu de acceptat. Indiferenţa religioasă contribuie la răspândirea ateismului în masă. Conştiinţa confuză îmbină elemente tradiţionale primite în familie şi elemente dobândite în şcoală, din relaţiile cu alţi copii.

Pr. Ştefan Lupu:

Problema materialelor didactice apare mereu.

Fac o paranteză publicitară pentru editura Sapientia, prin care încercăm să venim în întâmpinarea acestor cerinţe cu materiale consistente într-o societate pluralistă, cum începe să se configureze societatea românească. Trebuie să cunoaştem bine propria noastră identitate şi ceea ce vrem să propunem trebuie să fie corespunzător cu necesităţile timpului. În economia de piaţă în care trăim acum, vrem să propunem prin editura Sapientia cărţi care să aibă şi un conţinut bun şi o formă adecvată. Suntem la început, avem un an de existenţă, dar, încet-încet, ne străduim să acoperim cât mai multe sectoare.

Manualele de religie sunt, într-adevăr, o problemă. Există iniţiative izolate, dar ele ar trebui să se întâlnească. Mai multe iniţiative ar trebui să vină din partea dumneavoastră, pentru că sunteţi direct implicaţi în acest domeniu şi, deci, aveţi competenţa necesară. Noi putem colabora cu dumneavoastră, dar fiecare cu specificul priceperii lui. De exemplu, problema termenilor, care nu sunt înţeleşi mereu. Noi suntem familiarizaţi cu un anumit limbaj, pe care copiii nu-l înţeleg mereu. Problema este cine face această mediere, între învăţătura, magisteriul Bisericii şi copiii care sunt la şcoală? După mine, cred că sunt profesorii de religie, de aceea e bine să veniţi şi dumneavoastră cu iniţiative la editura Sapientia; ele vor fi analizate şi propuse tuturor, aşa cum s-a întâmplat cu cărţulia *Sunt copil, Isuse*. Lucrând împreună, putem realiza mai multe lucruri şi mai pe măsura aşteptărilor.

Trebuie să avem în vedere şi costurile ridicate care se practică pe piaţă. Dacă se tipăresc în mai multe exemplare, atunci cărţile devin mai ieftine.

Cred că în sensul acesta e nevoie de stimulare şi de colaborare.

P.S. Petru Gherghel:

Voiam să încep şi eu cu o întrebare: oare Dumnezeu mai vorbeşte astăzi, direct sau prin alţii? Iată o problemă actuală. Fără îndoială, Dumnezeu continuă să vorbească, dar astăzi vorbeşte prin noi. Episcopul, preoţii, poporul credincios, dar aici profesorii de religie trebuie să se descopere ca „instrumente” prin care Dumnezeu vorbeşte. Dacă analizăm bine misiunea noastră, vom descoperi că ea este extraordinară şi constă într-o imensă iubire, în descoperirea lui Dumnezeu în acţiunile altora, în rămânerea Cuvântului lui Dumnezeu cu noi. Dumnezeu a pus Cuvântul lui în mâinile noastre ca să-l putem anunţa. Responsabilitatea noastră este foarte mare; profilul profesorului se poate rezuma la vrednicia de a se face ascultat. Pentru aceasta, profesorul trebuie să fie un om de credinţă. În legătură cu profilul profesorului de religie, se vorbeşte, de asemenea, despre ţinută, profesionalism, dar credinţa care se transformă în iubire ni se pare a fi lucrul cel mai important astăzi în viaţa profesorului de religie. Astfel, profesorul poate deveni un profet adevărat în lumea de astăzi, chemare adresată, de fapt, tuturor creştinilor prin botez. Recunoaştem faptul că a fi credibili şi a vorbi convingător despre Dumnezeu este ceva deosebit de greu în zilele noastre, dar nu numai. Omul este supus mereu slăbiciunilor, de aceea trebuie să ne „încărcăm” permanent bateriile spirituale prin participarea la sacramente şi în special la sfânta Liturghie.

Mi-a plăcut faptul că s-a scos în evidenţă pasiunea profesorului ca rezultat al credinţei; mi-a plăcut că strigaţi după materiale – e adevărat că suntem într-o criză, şi mă refer aici la istoria manualelor alternative care a pus în evidenţă interesele străine de şcoală şi de copii. Nu trebuie să ne dăm în spatele unor asemenea greşeli şi să nu facem manuale; avem câteva manuale deja făcute, iar comisia noastră responsabilă cu manualele de religie lucrează în sensul acesta. Aşa cum spunea şi părintele profesor, cred că sunt binevenite şi iniţiativele dumneavoastră, după cum am văzut că sunt la Bacău.

Toate iniţiativele trebuie valorificate, însă ideea cu tehnicizarea orei de religie prin crearea unui atelier ambulatoriu nu mi se pare cea mai bună: credinţa, religia este un raport între persoane şi pe acest aspect trebuie să insistăm. Legătura profesorului cu Dumnezeu, cu elevii trebuie să fie un raport personal. Nu trebuie să dăm prea multă atenţie tehnicii, s-ar putea să fiu contrazis, însă tehnica ne îndepărtează de legătura personală presupusă de credinţă şi de religie. Fără îndoială, nu trebuie să renunţăm la mijloacele tehnice pe care le avem astăzi; lucrul care mi se pare important este tocmai această aprofundare a „tehnicii” spirituale. Se spune că până şi Isus s-ar fi folosit de mijloacele pe care le avem noi astăzi. Totuşi, în acest domeniu există exagerări şi exemple negative, mă refer aici la atitudinile unor sectanţi, care

abuzează de aceste instrumente şi tulbură foarte mult. Dau impresia că suntem într-un fel de piaţă a concurenţei. Răspunsul nostru trebuie să fie altul, şi anume pe linia mijloacelor umane şi simple, aşa cum a făcut Isus în parabolele sale, şi despre care ne-a vorbit părintele Vladimir Petercă. Isus a ales în preajma lui oameni simpli, apostolii, deşi erau şi oameni mai luminaţi şi înzestraţi. În concluzie, trebuie să ţinem mult la acest raport interpersonal.

S-a mai vorbit aici despre o nouă evanghelizare. Sfântul Părinte Ioan Paul al II-lea vorbeşte mult despre necesitatea unei noi evanghelizări. După cum se vede, ceea ce Isus ne-a vestit, iar Biserica a pus în practică timp de veacuri, iată că acum s-a cam şters, de aceea e nevoie de o reîmprospătare. Mesajul este acelaşi, dar sunt necesităţi, zel, instrumente şi atitudini noi pe care trebuie să le aprofundăm. În încheiere, vreau să spun că datoria noastră este să vestim şi, aşa cum spunea părintele rector, această vestire trebuie să fie *annuncio rispettoso*, plină de respect faţă de ceea ce prezentăm şi faţă de ceilalţi, lăsându-le libertatea să aleagă, pentru că şi Dumnezeu procedează la fel cu oamenii.

Mă bucur că pot să vă încurajez, chiar în situaţiile de astăzi în care ne lovim de atâta opoziţie, confuzie, greutăţi, lipsuri materiale. Să rămâneţi ancoraţi în credinţă, cu pasiune pentru a împlini misiunea dumneavoastră. Consider că acest simpozion teologico-pedagogic va reîmprospăta în dumneavoastră menirea pe care o aveţi faţă de Dumnezeu, familia proprie şi faţă de copiii pe care îi aveţi în faţă. Vă doresc mult succes în activităţile dumneavoastră.

Sâmbătă, 16 martie 2002

Pr. Marcel Mititelu (moderator – Atelier I):

În ce priveşte aspectul legislativ al orei de religie, sunt multe de discutat. Am grupat concluziile noastre în câteva întrebări.

Întrebări: Care e raportul dintre legislaţie şi statutul orei de religie? Ce trebuie să facem cu elevii catolici care sunt notaţi sau evaluaţi la sfârşitul anului şcolar de către preoţii ortodocşi? – menţionez că elevul catolic nu a făcut cerere la începutul anului şcolar în care să specifice opţiunea lui cu privire la ora de religie. Cum să ne comportăm faţă de acei directori de şcoală care depăşesc cadrul legislativ în privinţa programelor de învăţământ?

Pr. Dumitru Gabor:

Programele de învăţământ sunt aprobate de către Ministerul Educaţiei, iar directorii de şcoală trebuie să cunoască şi să se conformeze acestei hotărâri luate de către Ministerul Educaţiei.

Ora de religie nu este facultativă, ci face parte din trunchiul comun. Opţiunea pentru ora de religie o fac părinţii sau tutorii legali la începutul anului şcolar, dacă aceasta nu se specifică, atunci, din principiu, elevul urmează ora de religie. Deci, numai dacă nu vrea, se face cererea scrisă de către părinţi sau tutorii autorizaţi. Religia ortodoxă se face numai cu aprobarea părinţilor, dar, în general, nu se doreşte aşa ceva, pentru a evita probleme inutile.

Pr. Benone Lucaci:
În momentul de faţă, educaţia religioasă este legată de confesiune; dacă este catolic, participă la orele de religie pentru catolici, dacă este ortodox, la orele de religie ortodoxă, cu excepţia cazului în care există o cerere în alt sens: dacă nu doreşte să participe la ora de religie, trebuie să participe la un alt curs opţional. Dacă nu face această cerere scrisă la începutul anului, atunci este obligat să participe la orele de religie, iar profesorul ortodox nu are voie să încheie media pentru elevul catolic. Ar fi ca şi cum dumneavoastră aţi încheia media la română sau matematică. Educaţia religioasă este legată de o anumită confesiune şi există profesori pentru confesiunea respectivă.

Pr. Marcel Mititelu:
Cum trebuie procedat în cazul elevilor care vin cu document de la paroh că au făcut cateheză la Biserică şi că trebuie să primească nota 10 la religie?

Pr. Dumitru Gabor:
Acolo unde nu sunt posibilităţi de lucru în şcoală se fac ore de religie la parohie, dar cu acordul directorilor de şcoală. Da, cu documentul de la parohie, elevul trebuie să vină la şcoală pentru a i se trece nota în catalog. Nota este dată de către părintele paroh, şi nu de către profesorul de religie. În cazul în care ora de religie se propune în şcoală, documentul de la paroh nu valorează pentru evaluarea din cadrul şcolii.

Pr. Benone Lucaci:
Atât în cazul parohilor, cât şi al directorilor care nu respectă cadrul legislativ, nu dumneavoastră trebuie să rezolvaţi problema creând tensiuni în şcoală, ci trebuie să vă adresaţi forurilor competente.

Pr. Marcel Mititelu:
În judeţul Neamţ există diferenţe cu privire la gradul didactic II: în general se amână. Ce trebuie făcut aici?

Pr. Dumitru Gabor:
Problema se rezolvă la inspectorat, unde se programează orele de inspecţie după metodologia cunoscută.

Pr. Marcel Mititelu:
Cum s-ar putea ridica statutul profesorului de religie catolică din punct de vedere legislativ?

Pr. Dumitru Gabor:
Legea este cunoscută; dacă ar fi fost ceva modificări, v-aş fi ţinut la curent. Profesorul de religie are acelaşi statut ca şi profesorul de matematică, de română şi alţi profesori, atunci când are şi pregătirea necesară. Este o problemă cu titularizarea, în sensul că trebuie negociat cu o şcoală sau alta care să accepte titularizarea.

Pr. Marcel Mititelu:
Propuneri: *missio canonica* să aibă efectele titularizării; să fie un inspector catolic în fiecare judeţ; religia să fie prevăzută şi în cazul preşcolarilor.

Pr. Dumitru Gabor:
Nici un profesor nu poate activa într-o şcoală fără aprobarea Bisericii; nici inspectoratul nu plăteşte un profesor fără *missio canonica* sau „binecuvântarea" în cazul ortodocşilor. Însă, *missio canonica* nu ţine loc de titularizare: sunt două lucruri diferite.

Un inspector catolic în fiecare judeţ nu avem; eu sunt propus de Preasfinţitul Gherghel pentru toată dieceza şi acceptat de Ministerul Educaţiei. Acolo unde sunt mai multe comunităţi catolice există preoţi şi persoane laice care se ocupă de acest sector, dar nu pot fi numite inspectori. Aceste persoane ţin legătura cu episcopia şi cu inspectoratele locale, judeţene.

Pentru preşcolari, religia nu este propusă la nivel de Minister al Educaţiei. Dacă se face ceva, atunci avem de-a face cu un exces de zel al educatoarei. Ar fi bine dacă un profesor ar trece şi pe la grădiniţele de copii. Educaţia religioasă până la vârsta şcolară revine familiei.